

Osobni, roditeljski i obiteljski prediktori korištenja modernih tehnologija u predškolskoj dobi

Antolović, Marija

Master's thesis / Diplomski rad

2019

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, University of Zagreb, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište u Zagrebu, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:131:878163>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-24**

Sveučilište u Zagrebu
Filozofski fakultet
University of Zagreb
Faculty of Humanities
and Social Sciences

Repository / Repozitorij:

[ODRAZ - open repository of the University of Zagreb
Faculty of Humanities and Social Sciences](#)

Sveučilište u Zagrebu

Filozofski fakultet

Odsjek za psihologiju

**OSOBNI, RODITELJSKI I OBITELJSKI PREDIKTORI KORIŠTENJA
MODERNIH TEHNOLOGIJA U PREDŠKOLSKOJ DOBI**

Diplomski rad

Marija Antolović

Mentor: Prof. dr. sc. Gordana Kuterovac Jagodić

Zagreb, 2019.

SADRŽAJ

UVOD	1
Navike korištenja elektroničkih uređaja u predškolskoj dobi	1
Čimbenici korištenja elektroničkih uređaja u predškolskoj dobi	3
Karakteristike djeteta	3
Karakteristike obitelji.....	5
Karakteristike roditelja.....	6
CILJ, PROBLEMI I HIPOTEZE	10
METODA	11
Postupak	11
Sudionici.....	12
Mjerni instrumenti.....	12
REZULTATI	16
Navike korištenja elektroničkih uređaja predškolske djece	16
Dobne i spolne razlike u navikama korištenja elektroničkih medija predškolske djece.....	17
Povezanost roditeljskih navika korištenja elektroničkih uređaja s navikama djece.	18
Doprinos nekih karakteristika djeteta, obitelji i roditelja u objašnjavanju varijance ukupnog vremena korištenja elektroničkih uređaja kod predškolske djece	21
RASPRAVA	23
Dobne i spolne razlike u navikama korištenja elektroničkih medija predškolske djece.....	23
Povezanost roditeljskih navika korištenja elektroničkih uređaja s navikama djece.	25
Doprinos nekih karakteristika djeteta, obitelji i roditelja u objašnjavanju varijance ukupnog vremena korištenja elektroničkih uređaja kod predškolske djece	26
Praktične implikacije	30
Ograničenja istraživanja i preporuke za buduća istraživanja	31
ZAKLJUČAK	32
LITERATURA	34
PRILOG	38

Osobni, roditeljski i obiteljski prediktori korištenja modernih tehnologija u predškolskoj dobi

Personal, parental and family predictors of the usage of modern technologies in pre-school age

Marija Antolović

SAŽETAK

Cilj ovog istraživanja bio je ispitati povezanost nekih karakteristika djeteta, roditelja i obitelji s navikama korištenja elektroničkih uređaja (mobitela, tableta, televizora, računala i igraćih konzola) kod djece predškolske dobi. U istraživanju je sudjelovao 291 roditelj koji je dao samoprocjene vlastitih navika i stavova te procjene navika svoga djeteta. Podaci su prikupljeni u pet zagrebačkih dječjih vrtića, primjenom upitnika tipa papir-olovka koji je sadržavao sociodemografska pitanja, pitanja o navikama korištenja elektroničkih uređaja roditelja i djece, adaptiranu *Ljestvicu roditeljske medijacije korištenja mobitela* (Galić i Kuterovac Jagodić, 2019; prema Galić, 2019), *Ljestvicu roditeljskog stresa* (Gottlieb, 1997; prema Raboteg-Šarić, Pećnik i Josipović, 2003) te *Upitnik roditeljskih stavova o modernim tehnologijama* koji je konstruiran za potrebe ovog istraživanja. Rezultati pokazuju kako starija predškolska djeca provode više vremena pred ekranima od mlađe dječepredškolske dobi, dok se djevojčice i dječaci predškolske dobi ne razlikuju u količini vremena korištenja elektroničkih uređaja. Od ispitivanih karakteristika djeteta, roditelja i obitelji, značajnim prediktorima djetetova ukupnog vremena korištenja elektroničkih uređaja pokazali su se djetetova vještina korištenja elektroničkih uređaja, prisutnost starijeg brata ili sestre u obitelji, broj elektroničkih uređaja u djetetovoj sobi, ukupno roditeljsko vrijeme korištenja elektroničkih uređaja te roditeljska češća uporaba strategija restriktivne i reaktivne medijacije.

Ključne riječi: elektronički uređaji, predškolska dob, navike roditelja, vrijeme pred ekranima

ABSTRACT

The aim of this study was to examine the correlation between some characteristics of a child, their parents and their family on the one hand and the habits of using electronic devices (cell phones, tablets, televisions, computers and game consoles) in pre-school age on the other hand. The study involved 291 parents who made an assessment of their own habits and attitudes as well as an estimate of their child's habits. The data were collected in five kindergartens in Zagreb using a questionnaire that contained questions about sociodemographic characteristics of the respondents, questions about the parent's and child's habits of using electronic devices, an adapted version of the *Parental Mediation of Cellular Use Questionnaire* (Galić and Kuterovac Jagodić, 2019; as cited in Galić, 2019), the *Parent Stress Scale* (Gottlieb, 1997; as cited in Raboteg-Šarić, Pećnik and Josipović, 2003) and the *Parental Attitudes on Modern Technologies Questionnaire*, which was designed for the purposes of this research. The results showed that older pre-school children exhibited more screen time, while pre-school girls and boys did not differ in their screen time. Among the examined characteristics of a child, their parent and their family, significant predictors of a child's total screen time were the child's skills in using electronic devices, the presence of an older sibling in the family, the number of electronic devices in the child's bedroom as well as restrictive and reactive strategies of mediation.

Key words: electronic devices, pre-school age, parent's habits, screen time

UVOD

Posljednjih desetljeća digitalni mediji poput televizije, računala, pametnih telefona, tableta i igračih konzola, postali su sveprisutni u našim svakodnevnim životima. Trend njihova korištenja može se pratiti od najranije dobi što je pokrenulo brojne debate o utjecaju tehnologije na dječji razvoj. Najnovija istraživanja svjedoče o pomicanju dobne granice prvog kontakta s modernim tehnologijama pa se procjenjuje da se današnja djeca prvi put susreću sa suvremenim tehnologijama u dobi od tri do pet mjeseci (Valkenburg i Piotrowski, 2017). Ovi podaci u nesuglasju su s preporukama stručnjaka da djecu mlađu od 18 mjeseci ne bi trebalo izlagati digitalnim medijima (AAP, 2016). U svjetlu sve veće prisutnosti suvremenih tehnologija (mobitela, tableta, televizora, igračih konzola i računala) u životima djece od najranije dobi, ovo istraživanje bavit će se upravo navikama korištenja elektroničkih uređaja u predškolskoj dobi.

Navike korištenja elektroničkih uređaja u predškolskoj dobi

Zbog sve ranijeg stupanja djece u svijet medija, i interes istraživača s vremenom se usmjerava na sve mlađu djecu, uključujući i djecu predškolskog uzrasta. Rano djetinjstvo ili predškolska dob obično se definira kao razdoblje od 2. do 6. godine života u kojemu dolazi do brojnih promjena u djetetovu kognitivnom, socioemocionalnom i tjelesnom razvoju (Berk, 2008). Riječ je o vrlo važnom razdoblju za razvoj mozga, izgradnju kvalitetnih odnosa s odraslima i vršnjacima te usvajanje zdravih navika (AAP, 2016). Upravo zbog osjetljivosti ove dobne skupine, mnogi se stručnjaci slažu kako je izrazito važno razumjeti medijske navike najmlađe djece (Rideout, Vandewater i Wartella, 2003). Rezultati istraživanja o dječjim navikama gledanja televizije potvrdila su da je riječ o formativnom razdoblju za usvajanje navika korištenja suvremenih tehnologija (Lee, Bartolic i Vandewater, 2009). Naime, pretjerana izloženost modernim tehnologijama u ovoj dobi povećava vjerojatnost razvoja ovisnosti o tehnologiji kasnije u životu (Hamilton, Spinks, White, Kavanagh i Walsh, 2016; prema CPS, 2017). Također, istraživanja pokazuju da se medijska pismenost razvija upravo tijekom ranog djetinjstva, na temelju djetetovih iskustava s digitalnim medijima unutar obitelji (Plowman, Stevenson, Stephen i McPake, 2012; prema Zaman i Mifsud, 2017).

Američka istraživanja pokazuju kako djeca u dobi od 2 godine u prosjeku provode 1.25 sati dnevno pred različitim ekranima, dok djeca u dobi od 2 do 5 godina pred ekranima provode u prosjeku oko 3 sata dnevno (Vaala i Hornik, 2014; Wartella, Rideout, Lauricella i Connell, 2013). Što se tiče pojedinih elektroničkih uređaja, većina istraživanja pokazuje da djeca predškolskog uzrasta najviše vremena provode pred televizorom, a ostale uređaje koriste u manjoj mjeri (Lauricella, Wartella i Rideout, 2015; Rideout i sur., 2003). Rezultati prvog istraživanja navika korištenja suvremenih tehnologija hrvatskih predškolaca ukazuju na iste trendove (Buljan Flander i Brezinščak, 2018). Naime, hrvatsko istraživanje provedeno na uzorku roditelja predškolske djece pokazalo je da djeca u dobi od 2 do 7 godina pred ekranima provode u prosjeku 2.42 sata radnim danom, a 3.03 sata vikendom. Uz to, hrvatski predškolci, kao i njihovi američki vršnjaci, najviše vremena provode pred televizorom, dok ostale elektroničke uređaje manje koriste. Malobrojna istraživanja o čestini korištenja pojedinih vrsta medijskih sadržaja pokazuju da djeca najviše vremena provode gledajući dobno primjerene sadržaje, no ipak neka istraživanja govore o visokom postotku predškolske djece izložene programu za odrasle (58.1%; Waters, Domoff i Tang, 2016). Istraživanje provedeno na reprezentativnom uzorku roditelja američke djece u dobi od 0 do 8 godina pokazalo je da 61% djece ponekad ili često gleda edukativne televizijske emisije, 52% djece ponekad ili često gleda zabavne crtane filmove, dok 7% djece ponekad ili često gleda televizijski program za odrasle (Rideout, 2013).

Istraživanja o navikama korištenja medija kod predškolske djece brojna su, ali i vrlo raznolika. Međusobno se razlikuju po broju i vrsti elektroničkih uređaja uključenih u analizu, kao i po načinu ispitivanja navika. Naime, neka istraživanja bave se pitanjem koliko vremena djeca provode pred ekranima dok su druga usmjerena i na vrstu medijskih sadržaja kojima su djeca izložena (Miller, Paciga, Danby, Beaudoin-Ryan i Kaldor, 2017). Budući da istraživanja pokazuju kako za razvojne ishode nije važno samo koliko vremena dijete provodi pred ekranima već i sadržaj koji dijete pritom gleda (Waters i sur., 2016), u ovom istraživanju obuhvatit ćemo oba aspekta djetetovih medijskih navika. Pritom ćemo ispitivati koliko vremena dijete provodi uz različite uređaje (mobitel, televizor, računalo, tablet i igraće konzole) te koliko često je izloženo različitim vrstama medijskih sadržaja (crtanim filmovima, video igricama, edukativnom programu i programu za odrasle).

Čimbenici korištenja elektroničkih uređaja u predškolskoj dobi

Navedene spoznaje o navikama korištenja elektroničkih uređaja kod predškolske djece potaknule su brojna istraživanja o utjecaju korištenja elektroničkih uređaja na razvoj djece, ali i istraživanja o čimbenicima koji određuju koliko vremena dijete provodi pred ekranima te kakvim je sadržajima pritom izloženo. Dosadašnja istraživanja (npr. Elias i Sulkin, 2017; Lauricella i sur., 2015; Nikken, 2017a) ukazuju na mnogobrojne faktore koji utječu na korištenje modernih tehnologija kod djece te na njihov složeni međuodnos. Istraživanja govore o važnosti različitih obiteljskih čimbenika poput socioekonomskog statusa, strukture obitelji te zastupljenosti elektroničkih uređaja u kućanstvu i u djetetovoj sobi. Od karakteristika djeteta posebno se ističu dob i spol djeteta te vještina korištenja različitih uređaja. Roditeljske navike korištenja elektroničkih uređaja, njihovi stavovi, strategije medijacije te stručna sprema pokazali su se posebno važnima za djetetovo korištenje elektroničkih medija. Comstock i Scharrer (2012) uz ove čimbenike ističu još važnost društvenih i strukturalnih faktora (npr. ponuda alternativnih aktivnosti u djetetovoj blizini) te situacijskih čimbenika (npr. dan u tjednu) koji također oblikuju djetetovo korištenje digitalnih medija. U ovom istraživanju bavit ćemo se nekim karakteristikama djeteta, roditelja i obitelji koje su se u prethodnim istraživanjima pokazale značajnim čimbenicima u oblikovanju navika djece.

Karakteristike djeteta

Dob djeteta pokazala se značajnim prediktorom ukupnog vremena koje dijete provodi pred ekranima. Rezultati istraživanja konzistentno pokazuju da se ukupno vrijeme korištenja elektroničkih uređaja povećava s dobi djeteta (npr. Anand i Krosnick, 2005; Lauricella i sur., 2015; Rideout i sur., 2003; Rideout, 2013). Dob djeteta odražava se i na preferencije prema određenim medijskim sadržajima. Naime, karakteristike djetetova kognitivnog i socioemocionalnog razvoja utječu na to koje će sadržaje dijete preferirati. Ova pojava može se objasniti u svjetlu koncepta optimalne razine pobuđenosti (Valkenburg i Piotrowski, 2017). Prema *hipotezi o umjerenom odstupanju*, djeca preferiraju one sadržaje koji se barem djelomično uklapaju u njihov postojeći konceptualni okvir (Siegler, 1991; prema Valkenburg i Cantor, 2000). Djeca stoga neće pokazivati interes za medijske sadržaje koji su im prejednostavni ili presloženi. Ova hipoteza nudi objašnjenje za drastične promjene u medijskim preferencijama do kojih

dolazi djetetovim odrastanjem. S obzirom na ograničenja u kognitivnom i emocionalnom razvoju, djeca predškolske dobi pokazuju preferenciju prema sadržajima sa sporom radnjom, puno ponavljanja i jednostavnim likovima u poznatoj okolini. No, krajem predškolske dobi ove se preferencije mijenjaju te djeca počinju pokazivati interes za sadržaje sa složenijom radnjom i likovima koji se odvijaju u nepoznatoj okolini (Vossen, Piotrowski i Valkenburg, 2014). Zbog perceptivne ograničenosti, djecu u dobi od 2 do 4 godine često zavara vanjski izgled stvari pa prosuđuju likove i situacije prema perceptivno uočljivim karakteristikama dok suptilnije informacije zanemaruju. Uz to, djeca predškolske dobi teško razlikuju maštu od stvarnosti pa uglavnom vjeruju da je sve što vide u medijima stvarno (Valkenburg i Piotrowski, 2017).

Spol djeteta u prethodnim se istraživanjima nije istaknuo kao značajan prediktor ukupnog vremena korištenja modernih tehnologija (Elias i Sulkin, 2017; Nikken, 2017a). Iako se djevojčice i dječaci ne razlikuju značajno po vremenu koje provode pred ekranima, znatno se razlikuju po sadržajima koje preferiraju. Ova razlika u preferencijama javlja se kod djece otprilike u dobi od 18 mjeseci i može se objasniti pojavom *rodne segregacije* (Valkenburg i Piotrowski, 2017). Nakon ove dobi, djevojčice i dječaci počinju se zanimati za različite aktivnosti i igračke te preferiraju igru s vršnjacima istog spola. U odnosu na djevojčice, dječaci pokazuju veći interes za akcijske, nasilne i sportske medijske sadržaje. Posebno su im zanimljivi likovi superjunaka, vitezova, vojnika, policajaca, vatrogasaca i sportaša (Acuff, 1997; prema Valkenburg i Cantor, 2000). Djevojčice predškolskog uzrasta pokazuju veće zanimanje za teme međuljudskih odnosa i priče koje se odvijaju u dvorcima, školama, cirkusu, na farmi ili u plesnoj dvorani. Od likova, djevojčice preferiraju vile, princeze, plesačice, manekenke i pjevačice (Valkenburg i Piotrowski, 2017). Istraživanja pokazuju da najveće razlike između djevojčica i dječaka postoje u igranju video igrica. Riječ je o aktivnosti koju preferiraju dječaci, a ta je razlika vidljiva od najranije dobi (Anand i Krosnick, 2005; Lee i sur., 2009). Ova je razlika toliko izražena da se u nekim istraživanjima dobivaju male spolne razlike u ukupnom vremenu korištenja elektroničkih uređaja koje se mogu objasniti primarno razlikama u čestini igranja video igrica (Hust i Brown, 2008).

Od ostalih karakteristika djeteta koje utječu na količinu korištenja modernih tehnologija, u literaturi se ističe djetetova *vještina korištenja elektroničkih uređaja*.

Rezultati istraživanja dosljedno pokazuju da djeca koja su vještija u korištenju elektroničkih uređaja, bez obzira na dob, provode više vremena pred ekranima (Nikken i Schols, 2015; Nikken, 2017a). Pritom je važno istaknuti dvojak povezanost vještine korištenja i vremena korištenja elektroničkih uređaja. Vještina djetetu može olakšavati korištenje elektroničkih uređaja zbog čega dijete provodi više vremena koristeći te uređaje. No, učestalo korištenje također dovodi do razvoja vještine. Istraživanje provedeno na hrvatskim predškolicima ukazuje na visoku razinu medijskih vještina kod djece. Gotovo svi predškolci obuhvaćeni ovim istraživanjem (96.5%) znaju samostalno uključiti neki elektronički uređaj, a 89.6% njih može samostalno pokrenuti sadržaj. Čak 68% predškolaca zna fotografirati ili snimiti video mobitelom (Buljan Flander i Brezinščak, 2018).

Karakteristike obitelji

U prethodnim istraživanjima struktura obitelji pokazala se važnim čimbenikom koji utječe na navike upotrebe digitalnih medija u predškolskoj dobi. Znanstvenici su utvrdili kako djeca iz jednoroditeljskih obitelji provode više vremena pred ekranima od djece iz cjelovitih, dvoroditeljskih obitelji (Cingel i Krcmar, 2013). Obiteljska struktura pokazala se važnom i u pogledu prisutnosti *starije braće i sestara* u obitelji. Djeca koja imaju stariju braću ili sestre više koriste elektroničke uređaje (Cingel i Krcmar, 2013), a neka istraživanja pokazuju i da ranije počinju koristiti Internet u odnosu na djecu koja nemaju stariju braću ili sestre (Holloway, Green i Livingstone, 2013).

Osim obiteljske strukture, i obiteljsko informatičko okruženje u kojem dijete odrasta pokazalo se važnim. Tu se posebno ističe *broj elektroničkih uređaja u kućanstvu*. Godine istraživanja obiteljskog života u današnjem, tehnologijom zasićenom društvu, pokazale su da djeca koja odrastaju okružena mnogobrojnim uređajima provode više vremena koristeći ih (Comstock i Scharrer, 2012; Nikken, 2017a; Vaala i Hornik, 2014). No, djetetu su najdostupniji oni uređaji koje koristi u svojoj sobi pa se interes istraživača s vremenom usmjerio i na *prisutnost elektroničkih uređaja u djetetovoj sobi*. Najviše istraživanja ispitalo je ima li prisutnost televizora u djetetovoj sobi utjecaj na djetetove medijske navike. Rezultati su očekivani: djeca koja posjeduju televizor u svojoj sobi, provode više vremena pred ekranima (Vaala, Bleakley i Jordan, 2013). Brojna istraživanja ovaj nalaz objašnjavaju manjim roditeljskim nadzorom nad korištenjem elektroničkih uređaja kad ih dijete koristi u svojoj sobi. Ovaj problem

postao je izraženiji pojavom i raširenim korištenjem prenosivih elektroničkih uređaja (mobitela i tableta) koji su još lakše pronašli put do djetetove sobe. U novijim istraživanjima sve se više ispituje utjecaj broja elektroničkih uređaja u djetetovoj sobi na formiranje medijskih navika. Dosadašnji nalazi ukazuju da djeca koja koriste više uređaja u svojoj sobi, provode značajno više vremena pred ekranima (Nikken, 2017a).

Karakteristike roditelja

Najveći broj provedenih istraživanja bavio se otkrivanjem utjecaja roditeljskih karakteristika, navika, stavova i odgojnih postupaka na oblikovanje medijskih navika djece. Budući da roditelji imaju veliki utjecaj na različite aspekte razvoja djece, ne čudi da su znanstvena istraživanja potvrdila njihov značajan utjecaj i u ovoj domeni djetetova života (Elias i Sulkin, 2017). Roditeljski utjecaj na djetetove medijske navike može se objasniti uz pomoć dvaju teorijskih pristupa. Prema *socijalno-kognitivnoj teoriji učenja* Alberta Bandure (1977) djeca mnoga ponašanja uče putem modeliranja, tj. opažanjem i imitiranjem ponašanja modela. Tijekom ranog djetinjstva najznačajniji model ponašanja pružaju roditelji. Djeca opažaju i imitiraju različite postupke roditelja, a između ostalog i njihove navike korištenja elektroničkih uređaja. Budući da su danas digitalni mediji neizostavan dio svakodnevice, djeca od svoje najranije dobi imaju priliku promatrati na koji način i u kojim situacijama se koriste različiti uređaji. Sličnosti u korištenju digitalnih medija između roditelja i djece stoga se mogu promatrati u svjetlu socijalno-kognitivne teorije učenja po modelu. No, roditeljski utjecaj na djetetove navike može se objasniti i pomoću *teorije ekoloških sustava* (Bronfenbrenner, 1979). Prema ovoj teoriji djetetov razvoj odvija se unutar niza povezanih koncentričnih sustava. Mikrosustav je unutrašnji, djetetu najbliži ekološki sustav s kojim je dijete u izravnom dodiru i koji uključuje djetetovu obitelj, prijatelje i školu, odnosno vrtić. Novija verzija Bronfenbrennerovog modela – *bioekološki model* – naglašava da najvažniji utjecaj na dijete imaju proksimalni utjecaji, tj. različite interakcije djeteta i značajnih drugih osoba koje se odvijaju unutar mikrosustava (Bronfenbrenner i Morris, 2007). Unutar ovog sustava događaju se i utjecaji različitih karakteristika roditelja i obitelji općenito na oblikovanje djetetovih navika korištenja modernih tehnologija. Naime, roditeljske navike, postupci, stavovi i karakteristike djeluju na dijete upravo unutar mikrosustava. Osim toga, roditelj izravno oblikuje obiteljsko informatičko okruženje kupnjom elektroničkih uređaja te njihovim smještanjem u djetetovu sobu. Stoga i prethodno

opisani obiteljski čimbenici koji su zapravo pod utjecajem roditelja, imaju izravan utjecaj na dijete unutar mikrosustava. U daljnjem će tekstu biti opisani dosadašnji nalazi o važnosti različitih roditeljskih čimbenika.

Od demografskih podataka, *stupanj obrazovanja roditelja* pokazao se važnim faktorom. Istraživanja uglavnom ukazuju na negativnu povezanost obrazovanja roditelja i djetetova vremena korištenja elektroničkih uređaja, posebice televizije (Anand i Krosnick, 2005; Bittman, Rutherford, Brown i Unsworth, 2011; Nikken, 2017a; Vaala i sur., 2013). Nekoliko je objašnjenja ovog nalaza. Naime, roditelji različitog stupnja obrazovanja međusobno se razlikuju u navikama korištenja elektroničkih uređaja. Istraživanja pokazuju da obrazovaniji roditelji, kao i roditelji s većim primanjima, koriste elektroničke uređaje, posebice televiziju, u manjoj mjeri od slabije obrazovanih roditelja (Stamatakis, Hillsdon, Mishra, Hamer i Marmot, 2009; prema Nikken, 2017a). Osim toga, roditelji s višim stupnjem obrazovanja i većim prihodima u većoj mjeri ograničavaju pristup elektroničkim uređajima u djetetovoj sobi (Cingel i Krcmar, 2013; Gentile i Walsh, 2002). Istraživanja također pokazuju da roditelji višeg stupnja obrazovanja češće djeci postavljaju pravila vezana uz korištenje elektroničkih uređaja (Njoroge i Elenbaas, 2013). Budući da su sve spomenute varijable (roditeljsko vrijeme korištenja elektroničkih uređaja, prisutnost uređaja u djetetovoj sobi te postavljanje pravila o korištenju elektroničkih uređaja) povezane s djetetovim ukupnim vremenom provedenim pred ekranima, može se pretpostaviti da ove varijable djeluju kao medijatori odnosa između stupnja obrazovanja roditelja i medijskih navika djece.

Prema socijalno-kognitivnoj teoriji učenja, može se pretpostaviti da će medijske navike djece nalikovati *navikama roditelja*. Istraživanja zaista potvrđuju ovu pretpostavku – ukupno vrijeme korištenja elektroničkih uređaja roditelja u pozitivnoj je korelaciji s ukupnim vremenom korištenja elektroničkih uređaja njihove djece (Bleakley, Jordan i Hennessy, 2013; Lauricella i sur., 2015; Nikken, 2017a). Sličnost između navika roditelja i djece posebno je izražena za televiziju, ali pokazuje se i kod novijih uređaja, posebno za uporabu interaktivnih uređaja poput tableta i pametnih telefona (Lauricella i sur., 2015; Nikken, 2017a).

S obzirom na to da je upotreba elektroničkih uređaja među predškolicima predmet čestih debata u društvu, a roditelji su po tom pitanju vrlo osjetljivi, za očekivati je da će većina roditelja imati definirane stavove o ovoj temi. *Roditeljski stavovi o*

utjecaju korištenja elektroničkih uređaja na razvoj djece pokazali su se važnim čimbenikom u određenju koliko i što dijete gleda. Prije svega, valja naglasiti da su u dosadašnjim istraživanjima roditeljski stavovi operacionalizirani na različite načine, uglavnom uz pomoć više varijabli. Najčešće su istraživači izvještavali zasebno o izraženosti pozitivnih i negativnih stavova. Rezultati istraživanja pokazuju da djeca roditelja s visoko izraženim pozitivnim stavovima više koriste elektroničke uređaje (Elias i Sulkin, 2017; Lauricella i sur., 2015; Nikken, 2017a; Vaala i sur., 2013). Za izraženost negativnih stavova rezultati su nekonzistentni – neka istraživanja ukazuju na negativnu korelaciju s vremenom korištenja elektroničkih uređaja kod djece (Nikken, 2017a) dok druga pokazuju da nema značajne povezanosti (Elias i Sulkin, 2017; Vaala i sur., 2013). Što se tiče objašnjenja djelovanja roditeljskih stavova na navike djece, većina istraživača nudi sljedeće objašnjenje: stavovi utječu na roditeljske postupke koji onda djeluju na navike djece (Lauricella i sur., 2015; Nikken i Schols, 2015). Dakle, pretpostavlja se da su roditeljski postupci, o kojima će biti riječi u daljnjem tekstu, medijator odnosa između stavova roditelja i navika djece.

Od samih početaka istraživanja medijskih navika djece znanstvenici su pokušavali sistematizirati znanja o specifičnim postupcima koje roditelji koriste kako bi regulirali upotrebu elektroničkih uređaja kod svoje djece. Unatoč velikom broju provedenih istraživanja, među znanstvenicima još uvijek ne postoji konsenzus oko broja i vrsta strategija roditeljske medijacije ili posredovanja, kao niti oko definicije roditeljske medijacije (Mendoza, 2009; Warren, 2001; prema Nikken 2017b). Ipak, *roditeljska medijacija* najčešće se definira kao skup postupaka koje roditelji primjenjuju kako bi maksimizirali pozitivne i minimizirali negativne učinke medija na djecu (Kirwil, 2009; Shin i Huh, 2011; prema Jiow, Lim i Lin, 2016). Istraživanja roditeljske medijacije započela su osamdesetih godina prošlog stoljeća kada je korištenje elektroničkih uređaja kod djece bilo ograničeno na gledanje televizijskog programa (Valkenburg i Piotrowski, 2017). Ovim nizom istraživanja uglavnom je utvrđeno postojanje triju stilova roditeljske medijacije dječjeg korištenja medija: restriktivna medijacija, zajedničko korištenje i aktivna medijacija (Valkenburg, Krcmar, Peeters i Marseille, 1999). Restriktivna medijacija odnosi se na postavljanje pravila o tome koliko dugo i koje sadržaje dijete smije koristiti na elektroničkim uređajima. Aktivna medijacija odvija se kroz razgovor između roditelja i djeteta, a uključuje objašnjavanje i

evaluaciju sadržaja kojima je dijete izloženo (Valkenburg i Piotrowski, 2017). Zajedničko korištenje, za razliku od aktivne medijacije, ne uključuje nužno kritičku raspravu o sadržaju, a najčešća mu je svrha zabava i relaksacija (Nikken 2017b). Pojavom novih tehnologija (mobitela, tableta, računala i igračih konzola), znanstvenici su se ponovno susreli s problemom definiranja i sistematiziranja roditeljskih strategija medijacije. Novija istraživanja uglavnom upućuju na postojanje većeg broja strategija. Neke od strategija koje se najčešće spominju su i dalje aktivna i restriktivna medijacija, zajedničko korištenje te nadgledanje, permissivna medijacija i proaktivno nadgledanje korištenja medija (Uhls i Robb, 2017; Valkenburg i Piotrowski, 2017). Desetljeća istraživanja roditeljske medijacije utvrdila su i njihovu povezanost s navikama korištenja elektroničkih uređaja kod djece. Strategije aktivne medijacije pokazale su se najvažnijima za razvoj kritičkog mišljenja i medijske pismenosti kod djece (Uhls i Robb, 2017; Valkenburg i Piotrowski, 2017), dok se za vrijeme korištenja digitalnih medija uglavnom nisu pokazale važnima (Elias i Sulkin, 2017). Strategije restriktivne medijacije najefikasnijima su se pokazale u ranom djetinjstvu kada je njihova primjena u negativnoj vezi s učestalosti korištenja digitalnih medija kod djece (Elias i Sulkin, 2017; Nikken, 2017a; Njoroge i Elenbaas, 2013). Zajedničko korištenje elektroničkih uređaja konzistentno se pokazalo povezanim s višim stupnjem uporabe suvremenih tehnologija kod djece (Elias i Sulkin, 2017; Nikken, 2017a; Vaala i sur., 2013). Efekti nadgledanja kao strategije kod koje roditelji prate kako i koliko njihovo dijete koristi moderne tehnologije još uvijek su nedovoljno istraženi (Nikken, 2017a). Uz opisane nalaze, istraživanja pokazuju kako većina roditelja koristi više strategija medijacije ovisno o kontekstu i dobi djeteta (Uhls i Robb, 2017).

Roditeljski stres je vrsta stresa koja se kvalitativno razlikuje od stresa doživljenog u drugim životnim ulogama, a karakteriziraju ga uznemirujuće emocije koje proizlaze iz zahtjevnosti roditeljske uloge (Creasey i Reese, 1996; prema Profaca i Arambašić, 2004). Iako dosadašnja istraživanja nisu ispitivala povezanost roditeljskog stresa s medijskim navikama djece, neki čimbenici koji su se pokazali važnima u predviđanju medijskih navika djece mogu se dovesti u vezu upravo s roditeljskim stresom. Neke od tih varijabli su obiteljska struktura (broj roditelja te broj djece u obitelji), status zaposlenja roditelja te razina prihoda. Osim toga, neka istraživanja (Elias i Sulkin, 2017) pokazuju kako roditelji sve češće koriste elektroničke uređaje kako bi se

nosili sa zahtjevima roditeljske uloge (npr. kako bi umirili dijete). U svjetlu ovih nalaza, odlučili smo provjeriti postoji li povezanost razine roditeljskog stresa i ukupnog vremena korištenja elektroničkih uređaja kod djece.

CILJ, PROBLEMI I HIPOTEZE

Cilj ovog istraživanja bio je utvrditi jesu li i na koji način neke karakteristike djeteta, roditelja i obitelji povezane s navikama korištenja elektroničkih uređaja (mobitela, tableta, računala, televizora i igraćih konzola) kod djece predškolskog uzrasta.

Problemi i hipoteze

1. Ispitati dobne i spolne razlike u ukupnom vremenu korištenja elektroničkih uređaja i u čestini korištenja različitih vrsta medijskih sadržaja kod djece predškolske dobi.

H1: Ukupno vrijeme korištenja elektroničkih uređaja bit će značajno više kod starije djece. Ne pretpostavlja se postojanje spolnih razlika u ukupnom vremenu korištenja elektroničkih uređaja kod djece predškolske dobi.

H2: Starija djeca će češće koristiti sve vrste medijskih sadržaja (*video igrice, crtane filmove, program za odrasle te edukativni program*). Dječaci će češće koristiti *video igrice* od djevojčica. Za ostale vrste medijskih sadržaja ne pretpostavlja se postojanje spolnih razlika.

2. Ispitati jesu li roditeljsko vrijeme korištenja pojedinih elektroničkih uređaja i ukupno vrijeme korištenja svih uređaja povezani s ukupnim vremenom korištenja elektroničkih uređaja njihove predškolske djece te ispitati postoje li razlike ovisno o spolu roditelja.

H3: Vrijeme korištenja pojedinih elektroničkih uređaja (*mobitela, televizora, tableta, igraćih konzola i računala*) i ukupno vrijeme korištenja svih elektroničkih uređaja roditelja bit će u pozitivnoj korelaciji s ukupnim vremenom korištenja elektroničkih uređaja njihove djece predškolske dobi. Ne očekuje se postojanje razlika između očeva i majki u povezanosti roditeljskih i djetetovih navika korištenja elektroničkih uređaja.

3. Ispitati doprinos nekih karakteristika djeteta, obitelji i roditelja u objašnjavanju interindividualnih razlika u ukupnom vremenu korištenja elektroničkih uređaja kod djece predškolske dobi.

H4: Pretpostavljamo da će karakteristike djeteta (*dob, spol i vještina korištenja elektroničkih uređaja*), obitelji (*zastupljenost elektroničkih uređaja u kućanstvu, broj elektroničkih uređaja u djetetovoj sobi, stupanj obrazovanja roditelja i prisutnost starijeg brata ili sestre*) te roditelja (*stupanj obrazovanja, stavovi o elektroničkim uređajima, strategije medijacije, ukupno vrijeme korištenja elektroničkih uređaja i razina roditeljskog stresa*) objasniti značajan dio interindividualnih razlika u ukupnom vremenu korištenja elektroničkih uređaja kod djece predškolske dobi.

METODA

Postupak

Prikupljanje podataka u svrhu izrade ovog diplomskog rada provedeno je u pet zagrebačkih dječjih vrtića tijekom travnja i svibnja 2019. godine. Istraživanje je provedeno uz odobrenje ravnateljica, a podaci su prikupljeni uz pomoć psihologinja i odgajatelja. U vrtićima gdje je to bilo moguće, istraživanje je provedeno u sklopu roditeljskih sastanaka. Ukoliko nije bilo planiranih roditeljskih sastanaka u razdoblju provođenja istraživanja, upitnici su podijeljeni po odgojnim skupinama vrtićkog uzrasta (od 3 do 7 godina). Odgajatelji su zamoljeni za suradnju te su ukratko upoznati s temom istraživanja. Svaki odgajatelj/ica je podijelio/la upitnike roditeljima djece iz svoje odgojne skupine. Uz to, obavijest o provedbi istraživanja stavljena je na kutić za roditelje. Opis istraživanja i osobni podaci mentorice i studentice bili su sadržani u pristanku na sudjelovanje u istraživanju u sklopu samog upitnika. Uz to, roditelji su upozoreni da daju odgovore koji se odnose na njihovo dijete koje polazi tu vrtićku skupinu. Ukoliko istu vrtićku skupinu polazi više njihove djece, zamoljeni su da izaberu jedno dijete za koje će odgovarati. Roditelji su bili upoznati da ispunjavanjem ovog anonimnog upitnika daju svoj informirani pristanak na opisane postupke istraživanja. Kako bi se osigurala anonimnost podataka, roditelji su upitnik dobili u omotnici koju su po ispunjavanju upitnika trebali zalijepiti i ostaviti na za to označeno mjesto u vrtiću. Na roditeljskim sastancima prikupljeno je ukupno 30 upitnika, a u vrtićkim skupinama podijeljeno je ukupno 600 upitnika od čega je vraćeno njih 297 (49.5%). Ukupno 36 sudionika nije odgovorilo na većinu pitanja u upitniku te se iz njihovog obrasca odgovaranja moglo zaključiti da su odustali od daljnjeg sudjelovanja u istraživanju. Ti

su sudionici stoga izuzeti iz daljnje analize. Sudionici koji su uvršteni u daljnju analizu nisu imali više od 5% neodgovorenih čestica u upitniku.

Sudionici

U istraživanju je sudjelovao 291 roditelj koji je ispunio upitnik tipa papirolovka. Upitnik je ispunjavao samo jedan roditelj za dijete koje pohađa vrtićku skupinu u kojoj je roditelj primio upitnik. Većinu uzorka čine majke ($n = 227$; 78%), a manji dio očevi ($n = 64$; 22%). Prosječna dob sudionica i sudionika je 37.03 godina ($SD = 4.48$, raspon dobi od 23 do 49 godina). Analiza stručne spreme sudionika pokazala je najveću zastupljenost visoke stručne spreme (60.5%), zatim srednje (23.4%) i više (15.5%) stručne spreme te najmanju zastupljenost niže stručne spreme (0.7%). Većina roditelja ocijenila je imovinski status svoje obitelji prosječnim (69.8%). Pitanje o trenutnom statusu zaposlenja pokazalo je kako je većina roditelja u ovom uzorku zaposlena na neodređeno vrijeme (84.5%), dok je podjednaki broj nezaposlenih roditelja (6.2%) i roditelja zaposlenih na određeno vrijeme (7.2%). Dob djece roditelja koji su sudjelovali u ovom istraživanju kreće se u rasponu od 26 do 90 mjeseci ($M = 59.75$, $SD = 14.085$), a spolna struktura ukazuje na podjednaku zastupljenost djevojčica (52.3%) i dječaka (47.7%). Od ostalih obiteljskih karakteristika, ispitana je struktura obitelji. Obitelji obuhvaćene ovim istraživanjem pretežno su cjelovite (dvoroditeljske), a jednoroditeljskih obitelji je svega 5.5% ($n = 64$). Broj djece u obitelji kreće se od jednog do šestoro djece ($M = 1.9$, $SD = 0.82$). Što se tiče zastupljenosti elektroničkih uređaja u kućanstvima sudionika, svi roditelji odgovorili su kako u svom kućanstvu posjeduju barem jedan mobitel, a gotovo svi roditelji (99.7%) naveli su da njihova obitelj posjeduje barem jedan televizor. Zastupljenost prijenosnih i stolnih računala u kućanstvima je nešto manja (95.5%), a još je manje obitelji koje posjeduju tablet (67.4%). Od ispitivanih elektroničkih uređaja, najmanja je zastupljenost igračih konzola (34.4%).

Mjerni instrumenti

Sociodemografski podaci prikupljeni su kratkim upitnikom konstruiranim za potrebe ovog istraživanja. Upitnik o sociodemografskim podacima sadržavao je pitanja o nekim karakteristikama roditelja (dob, spol, stručna sprema i status zaposlenja), djeteta koje pohađa vrtićku skupinu (dob i spol) te pitanja o nekim obiteljskim

karakteristikama (imovinski status, struktura obitelji, broj djece, dob i spol ostale djece u obitelji te zastupljenost pojedinih elektroničkih uređaja u kućanstvu: mobitela, računala, tableta, televizora i igračih konzola).

Roditeljske navike korištenja elektroničkih uređaja ispitane su jednim pitanjem. Roditelji su na skali od 1 (uopće ne koristim) do 7 (koristim više od 4h dnevno) trebali odrediti koliko vremena u prosječnom radnom danu tijekom svog vremena kod kuće koriste pojedini elektronički uređaj (mobitel, računalo, tablet, televizor i igraće konzole). Za potrebe daljnjih analiza, izračunato je ukupno vrijeme korištenja elektroničkih uređaja roditelja kao suma odgovora za pojedine uređaje.

Djetetove navike korištenja elektroničkih uređaja ispitane su četirima pitanjima. Roditelji su na skali od 1 (uopće ne koristi) do 7 (koristi više od 4h dnevno) trebali procijeniti koliko vremena u prosječnom radnom danu njihovo dijete provodi uz pojedini elektronički uređaj (mobitel, televizor, igraću konzolu, računalo i tablet). Kao i za roditeljske navike, radi daljnje obrade podataka, za svako dijete izračunato je ukupno vrijeme korištenja elektroničkih uređaja kao suma odgovora za pojedine uređaje. Osim toga, roditelji su na skali od 1 (nikad) do 5 (nekoliko puta na dan) procjenjivali koliko često njihovo dijete konzumira 11 vrsta medijskih sadržaja. Na podacima o korištenju različitih medijskih sadržaja provedena je analiza glavnih komponenti kojom je nakon varimax rotacije utvrđena jasna faktorska struktura od 4 faktora koji objašnjavaju ukupno 57.84% varijance rezultata. Faktore smo nazvali *Edukativni program* (edukativne emisije i obrazovni programi za djecu, dokumentarne emisije i glazbene emisije), *Program za odrasle* (zabavne emisije za odrasle, serije i filmovi za odrasle, informativne emisije i sportski program), *Video igrice* (zabavne i edukativne video igrice) te *Crtani filmovi* (zabavni i akcijski crtani filmovi). U daljnjoj obradi korišteni su rezultati na pojedinim faktorima dobiveni kao prosjek odgovora na čestice zasićene određenim faktorom. Pritom viši rezultat ukazuje da dijete češće koristi pojedinu vrstu medijskih sadržaja. U ovom dijelu upitnika roditelji su trebali navesti i koje uređaje njihovo dijete koristi u svojoj sobi. Osim toga, vještina korištenja elektroničkih uređaja ispitana je pitanjem o broju uređaja koje dijete zna samostalno koristiti (npr. uključiti, pokrenuti sadržaj i sl.). U daljnju analizu uzet je ukupni broj uređaja koje dijete koristi u svojoj sobi (od 0 do 5) te ukupni broj uređaja koje dijete zna samostalno koristiti (od 0 do 5).

Strategije roditeljske medijacije ispitane su adaptiranom verzijom *Ljestvice roditeljske medijacije korištenja mobitela* (Galić i Kuterovac Jagodić, 2019; prema Galić, 2019). Čestice su prilagođene istraživanju navika korištenja različitih elektroničkih uređaja (a ne samo mobitela kako je originalno zamišljeno) te ispitivanju roditelja predškolske djece (a ne osnovnoškolske djece kao u izvornom istraživanju). Ljestvica roditeljske medijacije mjeri različite roditeljske postupke kojima je cilj reguliranje upotrebe elektroničkih uređaja kod djece predškolske dobi. Sastoji se od 26 čestica koje opisuju različite stilove roditeljske medijacije. Zadatak sudionika je na skali od 1 (potpuno netočno) do 5 (potpuno točno) označiti u kojoj mjeri pojedina čestica opisuje njihovo ponašanje. Na temelju prethodno provedenog istraživanja (Galić, 2019) očekivali smo postojanje 4 faktora pa smo pri provjeri faktorske strukture ove ljestvice odlučili koristiti zadani broj faktora. Budući da postoji teorijska pretpostavka o povezanosti različitih stilova roditeljske medijacije (npr. Uhls i Robb, 2017), korištena je oblimin rotacija faktora ($\delta = 0.0$). Provedenom analizom glavnih komponenti nakon rotacije dobivena je jasna struktura s 4 faktora koji ukupno objašnjavaju 47.52% varijance rezultata (prilog, tablica A). Dvije čestice pokazale su značajna zasićenja na dva faktora, ali su ipak uvrštene u konačnu skalu jer bi se njihovim izbacivanjem značajno smanjila pouzdanost subskale. Na temelju sadržaja, faktore smo nazvali *Nadgledanje korištenja elektroničkih uređaja*, *Restriktivna medijacija*, *Reaktivna medijacija* te *Aktivna medijacija i zajedničko korištenje*. Faktor *Nadgledanje* sastoji se od 9 čestica (npr. „Nadzirem sadržaje koje dijete gleda i skida s Interneta.“, „Znam što moje dijete voli raditi na mobitelu ili nekom drugom elektroničkom uređaju.“). Faktor *Restriktivne medijacije* sastoji se od 6 čestica (npr. „Određujem djetetu koliko dugo može koristiti određeni elektronički uređaj.“, „Dajem djetetu točan vremenski period u danu kada može koristiti elektroničke uređaje.“). Faktor *Reaktivne medijacije* sastoji se od 4 čestice (npr. „Kažnjavam dijete oduzimanjem elektroničkih uređaja ili zabranom njihova korištenja.“, „Sukobljavam se s djetetom zbog predugog korištenja elektroničkih uređaja.“). Pretpostavljamo da ovaj faktor zapravo ukazuje na strategije koje roditelji koriste kad uoče da dijete previše koristi elektroničke uređaje i zato su ti postupci posredovanja nazvani reaktivnima. Faktor *Aktivne medijacije i zajedničkog korištenja* sastoji se od 7 čestica (npr. „Pojašnjavam djetetu stvarno značenje onoga što vidi na TV-u ili u drugim medijima.“, „Objašnjavam djetetu zašto su neki postupci likova/glumaca u medijima dobri ili loši.“). Za daljnju analizu podataka izračunati su rezultati

na pojedinim faktorima kao prosječne vrijednosti odgovora na čestice zasićene određenim faktorom. Pritom viši rezultat ukazuje na veću sklonost korištenju pojedinog stila medijacije. Pouzdanost tipa unutarnje konzistencije za faktor Nadgledanje iznosi Cronbach $\alpha=.81$, za faktor Restriktivne medijacije Cronbach $\alpha=.65$, za faktor Reaktivne medijacije Cronbach $\alpha=.77$, dok za faktor Aktivne medijacije pouzdanost iznosi Cronbach $\alpha=.77$. Najmanji koeficijent pouzdanosti dobiven je za faktor Restriktivne medijacije što se može pripisati relativno malom broju čestica u toj subskali, ali i raznolikošću metoda unutar ove strategije. Naime, neki istraživači razlikuju roditeljsko ograničavanje sadržaja, vremena korištenja te konteksta korištenja elektroničkih uređaja (Hiniker, Schoenebeck i Kientz, 2016; prema Uhls i Robb, 2017).

Roditeljski stres ispitan je *Ljestvicom roditeljskog stresa* (Gottlieb, 1997) koja se sastoji od sedam pridjeva. Raboteg-Šarić, Pećnik i Josipović (2003) adaptirale su i prevele ljestvicu na hrvatski jezik. Sudionici su odgovarali koliko često se kao roditelji osjećaju napetima, zabrinutima, nervoznima, ljutitima, nesretnima, emocionalno istrošenima i nesigurnima u sebe. Uz svaki pridjev sudionici su trebali dati procjenu na skali od 1 (nikad) do 4 (često). Na temelju ovih procjena izračunat je ukupni rezultat kao prosjek odgovora na pojedinačne čestice pri čemu veći rezultat ukazuje na veći roditeljski stres. U prethodnim istraživanjima na hrvatskom uzorku (Mijatović, 2015; Raboteg-Šarić i sur., 2003) pouzdanost instrumenta pokazala se zadovoljavajućom (Cronbach $\alpha=.82$; .83). U ovom istraživanju dobivena je pouzdanost Cronbach $\alpha=.80$.

Roditeljski stavovi prema korištenju elektroničkih uređaja ispitani su upitnikom konstruiranim za potrebe ovog diplomskog rada. Upitnik se sastoji od 15 čestica koje su dijelom preuzete iz prijašnjih istraživanja (Elias i Sulkin, 2017; Wartella i sur., 2013), a dijelom oblikovane na temelju rezultata istraživanja o utjecaju korištenja elektroničkih uređaja na razvoj djece. Ukupno 6 čestica odnosi se na pozitivne stavove prema korištenju elektroničkih uređaja kod predškolske djece (npr. „*Djeca koja koriste moderne tehnologije imaju bogatiji rječnik.*“), a 9 čestica ispituje negativne stavove (npr. „*Elektronički uređaji čine djecu manje društvenima.*“). Roditelji su na skali od 1 (u potpunosti se ne slažem) do 5 (u potpunosti se slažem) trebali označiti u kojem stupnju se slažu s navedenim tvrdnjama. Kako bi se formirao ukupni rezultat za svakog sudionika, čestice koje ispituju negativan stav obrnuto su bodovane. Zatim je za svakog sudionika izračunat ukupni rezultat kao suma odgovora na pojedinačne tvrdnje. Pritom

viši rezultat ukazuje na pozitivniji stav prema utjecaju uporabe elektroničkih uređaja na razvoj djece. Pouzdanost tipa unutarnje konzistencije za cijelu skalu pokazala se zadovoljavajućom (Cronbach $\alpha=.86$).

REZULTATI

Navike korištenja elektroničkih uređaja predškolske djece

Prikupljeni podaci analizirani su IBM SPSS – Version 21 statističkim paketom. U tablici 1 prikazane su deskriptivne statističke vrijednosti za varijable koje opisuju navike korištenja elektroničkih uređaja kod djece predškolskog uzrasta iz ovog uzorka. Sukladno dosadašnjim istraživanjima (npr. Buljan Flander i Brezinščak, 2018; Lauricella i sur., 2015; Rideout i sur., 2003), i na ovom uzorku pokazalo se da djeca predškolske dobi i dalje najviše vremena dnevno provode uz televizijski program ($M=3.18$; $SD=0.97$). Ostale elektroničke uređaje koriste u manjoj mjeri. Pritom je najviše variranje roditeljskih procjena za djetetovo vrijeme korištenja mobitela ($M=1.95$; $SD=1.12$). Što se tiče uporabe različitih medijskih sadržaja, predškolska djeca u ovom uzorku najčešće gledaju crtane filmove ($M=2.85$; $SD=0.73$), nešto rjeđe gledaju edukativni program ($M=2.21$; $SD=0.71$), a još manje vremena provode igrajući video igrice ($M=1.71$; $SD=0.85$) i gledajući program za odrasle ($M=1.23$; $SD=0.34$).

Normalitet distribucija varijabli korištenih u istraživanju provjerili smo Kolmogorov-Smirnovljevim testom. Dobivene vrijednosti (prilog, tablica B) pokazuju da se distribucije većine varijabli značajno razlikuju od normalne distribucije. Distribucije varijabli reaktivne medijacije, roditeljskih stavova i roditeljskog stresa ne razlikuju se značajno od normalne distribucije. Vizualnom inspekcijom distribucija varijabli te uvidom u koeficijente asimetričnosti, utvrđeno je da varijable strategija roditeljske medijacije (nadgledanje, restriktivna te aktivna medijacija) imaju negativno asimetrične distribucije što je u skladu s dostupnim podacima iz literature koji pokazuju kako su roditelji skloni precjenjivati čestinu primjene pojedinih strategija medijacije (npr. Nikken i Jansz, 2006). Premda su utvrđena značajna odstupanja od normalne distribucije, Petz (1997) navodi kako je i u tom slučaju opravdano koristiti parametrijske statističke postupke ako distribucije ne odstupaju od normalne u smislu bimodalnog ili U oblika, ako je uzorak dovoljno velik, a subuzorci jednake ili slične

veliĉine. Kako naš uzorak zadovoljava navedene kriterije, pri obradi rezultata korišteni su parametrijski statistiĉki postupci.

Tablica 1

Aritmetiĉke sredine, standardne devijacije i teorijski rasponi za varijable koje opisuju medijske navike predškolske djece ($N=291$)

		<i>M</i>	<i>SD</i>	<i>t.r.</i>
Vrijeme korištenja	Mobitel	1.95	1.12	1-7
	Tablet	1.62	0.96	1-7
	Televizor	3.18	0.97	1-7
	Igraĉe konzole	1.20	0.57	1-7
	Raĉunalo	1.18	0.56	1-7
	Ukupno vrijeme korištenja	9.12	2.14	5-35
Vrste medijskih sadržaja	Edukativni program	2.21	0.71	1-5
	Program za odrasle	1.23	0.34	1-5
	Video igrice	1.71	0.85	1-5
	Crtani filmovi	2.85	0.73	1-5

Legenda: vrijeme korištenja elektroniĉkih ureĉaja – 1 (*uopće ne koristi*), 2 (*<30 min dnevno*), 3 (*30min do 1h dnevno*), 4 (*1-2h dnevno*), 5 (*2-3h dnevno*), 6 (*3-4h dnevno*), 7 (*>4h dnevno*); ĉestina korištenja razliĉitih vrsta medijskih sadržaja - 1 (*nikad*), 2 (*nekoliko puta mjeseĉno*), 3 (*nekoliko puta tjedno*), 4 (*svaki dan*), 5 (*nekoliko puta na dan*)

Dobne i spolne razlike u navikama korištenja elektroniĉkih medija predškolske djece

Kako bismo provjerali prvu hipotezu, proveli smo višesmjernu analizu varijance sa zavisnom varijablom djetetovog ukupnog vremena korištenja elektroniĉkih ureĉaja te nezavisnim varijablama dobi i spola djeteta. Za potrebe odgovora na prvi problem, djeca su prema dobi podijeljena u 4 skupine, na osnovi kvartila. Najmlaĉu skupinu ĉine djeca do 4 godine starosti, sljedeću skupinu ĉine ĉetverogodišnjaci, zatim petogodišnjaci, a najstariju skupinu ĉine djeca u dobi od 6 i 7 godina. Deskriptivne statistiĉke vrijednosti korištenih varijabli prikazane su u prilogu (tablica C). Prije raĉunanja analize varijance, Levenovim testom utvrĉeno je da je zadovoljen preduvjet o jednakosti varijanci ($F(7,277)=0.736$; $p>.05$). Glavni efekt spola nije se pokazao znaĉajnim ($F(1,277)=3.057$; $p>.05$; $\eta_p^2=.011$) što znaĉi da nisu utvrĉene spolne razlike u ukupnom vremenu korištenja elektroniĉkih ureĉaja. Glavni efekt dobi pokazao se znaĉajnim ($F(3,277)=5.663$; $p<.01$; $\eta_p^2=.058$). Pregledom deskriptivnih podataka vidljivo je da starija djeca u prosjeku provode više vremena pred ekranima. Toĉnije, *post hoc*

testiranje Schefféovim testom pokazalo je da statistički značajna razlika postoji između najmlađe dobne skupine ($M=8.38$; $SD=1.86$) i petogodišnjaka ($M=9.66$; $SD=2.33$) te između najmlađe i najstarije dobne skupine u uzorku ($M=9.52$; $SD=2.06$). Interakcija dobi i spola nije se pokazala značajnom ($F(3,277)=1.188$; $p>.05$; $\eta_p^2=.013$).

Kako bismo testirali drugu hipotezu, proveli smo 4 zasebne višesmjernje analize varijance s nezavisnim varijablama dobi i spola djeteta. U svakoj analizi kao zavisna varijabla uzeta je čestina korištenja pojedine vrste medijskih sadržaja (edukativni program, program za odrasle, video igrice, crtani filmovi). Deskriptivne statističke vrijednosti korištenih varijabli prikazane su u prilogu (tablica D). Za sve 4 analize varijance Levenov test nije se pokazao značajnim iz čega možemo zaključiti da je zadovoljena pretpostavka o jednakosti varijanci. Glavni efekt dobi pokazao se značajnim jedino za korištenje video igrica ($F(3,277)=3.33$; $p<.05$; $\eta_p^2=.035$). Starija djeca više igraju video igrice u odnosu na mlađu djecu. Preciznije, Schefféovim testom utvrđeno je da statistički značajna razlika postoji između najmlađe, trogodišnje djece ($M=1.44$; $SD=0.79$) i petogodišnjaka ($M=1.82$; $SD=0.83$) te između najmlađe i najstarije dobne skupine ($M=1.88$; $SD=0.88$). Glavni efekt spola pokazao se značajnim za dvije vrste sadržaja. Prvo, pokazao se značajnim kod korištenja video igrica ($F(1,277)=15.603$; $p<.01$; $\eta_p^2=.053$) pri čemu dječaci ($M=1.93$; $SD=0.89$) češće igraju video igrice od djevojčica ($M=1.49$; $SD=0.77$). Glavni efekt spola pokazao se značajnim i za gledanje programa za odrasle ($F(1,277)=4.234$; $p<.05$; $\eta_p^2=.015$). Dječaci nešto češće gledaju program namijenjen odraslima ($M=1.27$; $SD=0.34$) nego djevojčice ($M=1.18$; $SD=0.32$). Ostali glavni efekti te interakcije dobi i spola nisu se pokazali statistički značajnima (prilog, tablica C).

Povezanost roditeljskih navika korištenja elektroničkih uređaja s navikama djece

Kako bismo ispitali je li roditeljsko korištenje pojedinih elektroničkih uređaja, kao i ukupno vrijeme korištenja uređaja povezano s ukupnim vremenom korištenja elektroničkih uređaja kod njihove djece predškolske dobi, izračunali smo Pearsonove koeficijente korelacije za navedene varijable. U tablici 2 prikazani su dobiveni rezultati.

Rezultati pokazuju kako postoji umjerena pozitivna korelacija između ukupnog vremena korištenja elektroničkih uređaja kod roditelja i njihove djece ($r(286)=.453$; $p<.01$). Dakle, djeca roditelja koji tijekom svog vremena kod kuće provode više vremena koristeći elektroničke uređaje, i sama u većoj mjeri koriste navedene uređaje.

Što se tiče korištenja pojedinih uređaja, rezultati pokazuju kako postoji niska do umjerena pozitivna korelacija između roditeljskog korištenja mobitela, tableta, televizora, igraćih konzola i računala te djetetovog ukupnog vremena provedenog pred ekranima. Najviši koeficijent korelacije dobiven je za roditeljsko korištenje televizora ($r(286)=.422$; $p<.01$), a nešto manja korelacija dobivena je za korištenje mobitela ($r(286)=.363$; $p<.01$). Najmanjom se pokazala povezanost roditeljskog korištenja računala i djetetovog vremena korištenja elektroničkih uređaja ($r(286)=.117$; $p<.05$).

Tablica 2

Pearsonovi koeficijenti korelacije između rezultata na varijablama roditeljskih navika korištenja elektroničkih uređaja i ukupnog vremena korištenja uređaja kod predškolske djece ($N=288$)

		Navike djeteta
		Ukupno vrijeme korištenja uređaja
		<i>r</i>
	Mobitel	.363**
	Tablet	.212**
Navike roditelja	Televizor	.422**
	Igraće konzole	.170**
	Računalo	.117*
	Ukupno vrijeme korištenja uređaja	.453**

* $p<.05$; ** $p<.01$

Kako bismo dodatno ispitali postoje li razlike u povezanosti roditeljskih i djetetovih navika korištenja elektroničkih uređaja ovisno o spolu roditelja, izračunali smo Pearsonove koeficijente korelacije posebno za očeve i majke. U tablici 3 prikazani su dobiveni rezultati.

Tablica 3

Pearsonovi koeficijenti korelacije između rezultata na varijablama roditeljskih navika korištenja elektroničkih uređaja i ukupnog vremena korištenja uređaja predškolske djece posebno za očeve ($n=64$) i majke ($n=224$)

	Navike djeteta Ukupno vrijeme korištenja uređaja		Navike djeteta Ukupno vrijeme korištenja uređaja	
	<i>r</i>		<i>r</i>	
Navike očeva	Mobitel	.278*	Mobitel	.404**
	Tablet	.167	Tablet	.212**
	Televizor	.399**	Televizor	.418**
	Igraće konzole	.204	Igraće konzole	.140*
	Računalo	.136	Računalo	.087
	Ukupno vrijeme korištenja uređaja	.393**	Ukupno vrijeme korištenja uređaja	.462**
			Navike majki	

* $p < .05$; ** $p < .01$

Rezultati pokazuju kako kod očeva i kod majki postoji umjerena pozitivna korelacija između ukupnog vremena njihovog korištenja elektroničkih uređaja i korištenja elektroničkih uređaja njihove djece ($r_o(62)=.393$; $p_o < .01$; $r_m(222)=.462$; $p_m < .01$). Što se tiče korištenja pojedinih elektroničkih uređaja, rezultati pokazuju da kod očeva postoji umjerena pozitivna povezanost između očevog korištenja televizora i djetetovog ukupnog vremena pred ekranima ($r_o(62)=.399$; $p_o < .01$), dok je za korištenje mobitela dobivena niska pozitivna korelacija ($r_o(62)=.278$; $p_o < .05$). Za ostale elektroničke uređaje korelacije se nisu pokazale značajnima. Dakle, jedino su očeve navike korištenja mobitela i televizora povezane s djetetovim ukupnim vremenom provedenim pred ekranima. Očevi koji u većoj mjeri koriste mobitel i televizor, imaju djecu koja provode više vremena pred ekranima. Rezultati analize provedene na majkama pokazuju kako za sve elektroničke uređaje, osim za računalo, postoji značajna pozitivna povezanost između navika majki i navika njihove djece. Umjerene korelacije utvrđene su za korištenje televizora ($r_m(222)=.418$; $p_m < .01$) i mobitela ($r_m(222)=.404$; $p_m < .01$), dok su za korištenje tableta ($r_m(222)=.212$; $p_m < .01$) i igračih konzola dobivene niske pozitivne korelacije ($r_m(222)=.140$; $p_m < .05$).

Kako bismo dodatno statistički provjerili jesu li dobivene razlike u koeficijentima korelacije značajne, koristili smo Fisherovu transformaciju r u z vrijednosti. Rezultati su pokazali kako nema statistički značajnih razlika između očeva i majki u povezanosti roditeljskih i djetetovih navika korištenja elektroničkih uređaja na razini rizika od 5% (mobitel: $p=.16$; tablet: $p=.37$; televizor: $p=.44$; igraće konzole: $p=.32$; računalo: $p=.37$; ukupno: $p=.28$).

Doprinos nekih karakteristika djeteta, obitelji i roditelja u objašnjavanju varijance ukupnog vremena korištenja elektroničkih uređaja kod predškolske djece

Kako bismo odgovorili na treći problem, proveli smo hijerarhijsku regresijsku analizu. Prije provođenja same analize, izračunati su Pearsonovi koeficijenti korelacije između svih varijabli korištenih u analizi (prilog, tablica E). Iz matrice interkorelacija vidljivo je da su prediktorske varijable međusobno u niskim do umjerenim korelacijama. U prilogu (tablica F) prikazani su rezultati provedene analize multikolinearnosti koji su se pokazali zadovoljavajućima (Field, 2009; Petz, Kolesarić i Ivanec, 2012). Osim interkorelacija prediktorskih varijabli, važno je promotriti i korelacije prediktorskih varijabli s kriterijem (djetetovim ukupnim vremenom korištenja elektroničkih uređaja). Dobiveni su koeficijenti korelacija niske do umjerene veličine te svi prediktori imaju značajnu korelaciju s kriterijem osim aktivne medijacije ($r(276)=.12$; $p>.05$).

Rezultati hijerarhijske regresijske analize prikazani su u tablici 4. Na temelju dosadašnjih istraživanja te kako bi se utvrdila važnost pojedinog prediktorskog skupa definiranog u skladu s pristupom Comstocka i Scharrera (2012), skupovi varijabli sukcesivno su uključivani u analizu kroz 4 koraka. U prvom koraku kao kontrolne varijable unesene su opće demografske varijable djeteta (dob i spol). U drugom koraku, unesena je karakteristika djeteta koja se u prethodnim istraživanjima pokazala značajnim prediktorom (djetetova vještina korištenja elektroničkih uređaja). Treći blok varijabli odnosio se na obiteljske varijable (prisutnost starijeg brata ili sestre u obitelji, stupanj obrazovanja roditelja, zastupljenost elektroničkih uređaja u kućanstvu te broj uređaja u djetetovoj sobi). Konačno, u četvrtom koraku u analizu su uvrštene roditeljske varijable (roditeljevo ukupno vrijeme korištenja uređaja, roditeljski stav, razina roditeljskog stresa te strategije roditeljske medijacije - nadgledanje korištenja elektroničkih uređaja, restriktivna medijacija, reaktivna medijacija i aktivna medijacija).

Tablica 4

Rezultati hijerarhijske regresijske analize s mjerama karakteristika djece, roditelja i obitelji kao prediktorima ukupnog vremena korištenja elektroničkih uređaja kod predškolske djece (N=278)

Prediktori	1. korak	2. korak	3. korak	4. korak	
	β	β	β	β	
Dob djeteta	.200**	-,045	-,060	-,032	
Spol djeteta	-.115	-,062	-,087	-,070	
Vještina korištenja el. uređaja		,521**	,423**	,296**	
Stariji brat/sestra			,124*	,128**	
Stupanj obrazovanja roditelja			-,060	-,057	
Zastupljenost el. uređaja u kućanstvu			,040	,001	
Broj el. uređaja u djetetovoj sobi			,281**	,198**	
Roditelj: ukupno vrijeme korištenja				,303**	
Roditeljski stavovi				,002	
Razina roditeljskog stresa				,033	
Nadgledanje korištenja el. uređaja				-,001	
Restriktivna medijacija				-,169**	
Reaktivna medijacija				,150**	
Aktivna medijacija				,001	
	<i>R</i>	.247**	.515**	.608**	.723**
	<i>R</i> ²	.061	.265	.369	.523
	ΔR^2	.061**	.204**	.104**	.154**

Legenda: * $p < .05$; ** $p < .01$; Spol djeteta (1-dječaci, 2-djevojčice); Stariji brat/sestra (0- dijete nema starijeg brata/sestru, 1- dijete ima starijeg brata/sestru)

Iz tablice 4 vidljivo je kako opće demografske varijable značajno pridonose objašnjavanju varijance kriterija ($F(2,275)=8.917$; $p < .01$). Preciznije, objašnjavaju 6.1% varijance u ukupnom vremenu korištenja elektroničkih uređaja. Pritom značajan samostalni doprinos ima jedino varijabla dobi djeteta, dok se varijabla spola nije pokazala značajnim prediktorom.

Djetetova vještina korištenja elektroničkih uređaja dodana u drugom koraku objašnjava dodatnih 20.4% varijance kriterija ($F(1,274)=76.128$; $p < .01$). Uvrštavanjem ove varijable, dob djeteta više nije značajan prediktor što može upućivati na djelovanje medijacijskog efekta.

Karakteristike obitelji dodane u trećem koraku (prisutnost starijeg brata ili sestre u obitelji, stupanj obrazovanja roditelja, zastupljenost elektroničkih uređaja u kućanstvu te broj uređaja u djetetovoj sobi) imaju značajan dodatni doprinos objašnjavanju kriterija ($\Delta R^2=.104$, $F(4,270)=11.134$; $p<.01$). Značajni samostalni prediktori u ovom koraku bili su prisutnost starijeg brata ili sestre, broj uređaja u djetetovoj sobi te vještina korištenja elektroničkih uređaja.

U četvrtom, posljednjem koraku, dodane su varijable koje se odnose na karakteristike roditelja. Ove varijable objašnjavaju dodatnih 15.4% varijance kriterija i njihov je doprinos također značajan ($F(7,263)=12.164$; $p<.01$). Od varijabli dodanih u ovom koraku, značajnim prediktorima pokazale su se strategije restriktivne i reaktivne medijacije te roditeljevo ukupno vrijeme korištenja uređaja. Djeca roditelja koji u većoj mjeri koriste strategije restriktivne medijacije, provode manje vremena pred ekranima. S druge strane, češća upotreba reaktivne medijacije te češće korištenje elektroničkih uređaja od strane roditelja povezani su s višim stupnjem korištenja uređaja kod njihove djece. Od varijabli dodanih u prethodnim koracima, značajni samostalni doprinos i dalje imaju varijable prisutnosti starijeg brata ili sestre, broj uređaja u djetetovoj sobi i vještina korištenja elektroničkih uređaja.

Zaključno, svi prediktori zajedno objašnjavaju 52.3% interindividualnih razlika u djetetovom ukupnom vremenu korištenja elektroničkih uređaja ($F(14,263)=20.634$; $p<.01$). Značajan samostalni doprinos u objašnjavanju kriterija pokazale su sljedeće varijable: prisutnost starijeg brata ili sestre, broj uređaja u djetetovoj sobi, vještina korištenja elektroničkih uređaja, roditeljevo ukupno vrijeme korištenja te restriktivna i reaktivna medijacija. Pritom je najveći samostalni doprinos imala varijabla roditeljevog ukupnog vremena korištenja elektroničkih uređaja ($\beta=.303$; $t=6.664$; $p<.01$).

RASPRAVA

Dobne i spolne razlike u navikama korištenja elektroničkih medija predškolske djece

Rezultati ovog istraživanja pokazuju da postoje dobne, ali ne i spolne razlike u ukupnom vremenu korištenja elektroničkih uređaja kod predškolske djece. Dakle, starija djeca u prosjeku provode više vremena koristeći moderne tehnologije, a djevojčice i dječaci predškolske dobi ne razlikuju se u vremenu koje dnevno provode pred ekranima. Iz navedenog možemo zaključiti da je prva hipoteza potvrđena. Ovaj nalaz konzistentan

je s rezultatima dosadašnjih istraživanja (npr. Anand i Krosnick, 2005; Nikken, 2017a; Wartella i sur. 2013). Nekoliko je mogućih objašnjenja dobnih razlika u vremenu korištenja elektroničkih uređaja. Prvo, tijekom predškolske dobi dolazi do značajnog napretka u djetetovim kognitivnim, socioemocionalnim i motoričkim sposobnostima što starijoj djeci znatno pomaže u korištenju i razumijevanju medijskih sadržaja. U skladu s *hipotezom o umjerenom odstupanju* prema kojoj djeca preferiraju sadržaje koji su prilagođeni njihovom stupnju razvoja (Siegler, 1991; prema Valkenburg i Cantor, 2000), starija djeca provode više vremena pred ekranima zbog veće tržišne zastupljenosti medijskih sadržaja primjerenih upravo njihovom razvojnom stupnju. Drugo objašnjenje odnosi se na roditeljsku medijaciju korištenja elektroničkih uređaja kod djece. Naime, istraživanja pokazuju kako roditelji u većoj mjeri ograničavaju korištenje elektroničkih uređaja mlađoj djeci (Nikken i Schols, 2015; Uhls i Robb, 2017) što također može dovesti do manje upotrebe modernih tehnologija kod mlađe djece. Ovaj obrazac roditeljskog ponašanja je razumljiv kada se uzme u obzir da se u društvenim debatama često naglašava štetnost upotrebe modernih tehnologija kod najmlađe djece. Uz to, ovakav trend u roditeljskoj medijaciji shvatljiv je i s obzirom na preporuke stručnjaka da mala djeca ne bi trebala biti izložena suvremenim tehnologijama (AAP, 2016; CPS, 2017).

Hipoteza o dobnim i spolnim razlikama u korištenju različitih vrsta medijskih sadržaja kod predškolske djece djelomično je potvrđena. Dobne razlike pokazale su se samo u korištenju video igrica, dok za upotrebu edukativnog programa, programa za odrasle i crtanih filmova nisu pronađene dobne razlike. Dobivene razlike između dječaka i djevojčica u korištenju različitih medijskih sadržaja upućuju na različite s rodom povezane preferencije pa ćemo u daljnjem tekstu govoriti o rodnim razlikama. Rodne razlike pokazale su se značajnima kod video igrica i programa za odrasle. Izostanak dobnih i rodnih razlika u korištenju edukativnog programa i crtanih filmova može se objasniti sve većim brojem medijskih sadržaja prilagođenih djeci svih uzrasta. Stoga danas za svako dijete na tržištu postoje edukativni sadržaji i crtani filmovi koji su oblikovani tako da odgovaraju djetetovim dobno i rodno specifičnim preferencijama. Nepostojanje dobnih razlika u čestini korištenja programa za odrasle možda je posljedica djelovanja roditeljskih strategija medijacije kojima roditelji sprječavaju izloženost svoje predškolske djece neprimjerenim sadržajima (Nikken i Schols, 2015).

Uz to, program za odrasle zbog svojih obilježja u manjoj mjeri privlači pažnju djece predškolske dobi. Nadalje, rezultati ukazuju na postojanje dobnih razlika u čestini korištenja video igrica, tj. starija djeca koriste video igrice u većoj mjeri. Ovaj nalaz može se objasniti činjenicom da, u usporedbi s drugim medijskim sadržajima, video igrice zbog svoje interaktivne prirode zahtijevaju naprednije kognitivne i motoričke sposobnosti djece (Jiow i sur., 2016). Također, istraživanja pokazuju da od svih medijskih sadržaja, roditelji imaju najnegativniji stav prema video igricama (Wartella i sur., 2013) što bi moglo značiti i da će u većoj mjeri ograničavati korištenje video igrica, pogotovo kod mlađe djece. Rodne razlike u čestini igranja video igrica, potvrđene u brojnim istraživanjima, uglavnom se objašnjavaju većom zastupljenosti akcijskih i nasilnih video igrica na tržištu koje svojim karakteristikama više odgovaraju preferencijama dječaka (Anand i Krosnick, 2005). No, neka istraživanja upućuju i na druga moguća objašnjenja. Naime, pokazalo se da roditelji u većoj mjeri ograničavaju izloženost video igricama kod djevojčica nego kod dječaka (Nikken i Jansz, 2006). Rezultati ovog istraživanja pokazuju da postoji i rodna razlika u izloženosti programu za odrasle. Budući da faktor *program za odrasle* u ovom istraživanju sadrži i sportski program, vjerujemo kako se dobivena razlika može objasniti većim interesom dječaka za sportski program.

Povezanost roditeljskih navika korištenja elektroničkih uređaja s navikama djece

Kao i brojna dosadašnja istraživanja, i ovo istraživanje upućuje na važnost roditeljskih medijskih navika u objašnjavanju navika djece. Dobivena je umjerena korelacija između ukupnog vremena korištenja elektroničkih uređaja roditelja i njihove predškolske djece što je u skladu s koeficijentima korelacije dobivenima u drugim istraživanjima (Bleakley, Jordan i Hennessy, 2013; Lauricella i sur., 2015; Nikken, 2017a). No, valja naglasiti da je teško uspoređivati dobivene vrijednosti koeficijenata korelacije jer su postojeća istraživanja vrlo heterogena s obzirom na broj i vrstu elektroničkih uređaja uvrštenih u analizu. Nadalje, u skladu s dosadašnjim istraživanjima, za roditeljevo korištenje televizora i mobitela dobivene su umjerene korelacije, dok su za druge ispitivane elektroničke uređaje dobivene niske korelacije s djetetovim ukupnim vremenom pred ekranima. Ovaj nalaz može se objasniti češćim korištenjem mobitela i televizora od strane roditelja, ali i njihovim češćim korištenjem pred djecom čime je omogućeno modeliranje ponašanja. Naime, neki uređaji (npr.

računalo) mogu biti smješteni u posebnoj prostoriji te ih stoga roditelji u manjoj mjeri koriste pred djecom, dok televizor i mobitel koriste uglavnom u zajedničkom prostoru, pred djecom. Tako bi roditeljsko korištenje televizora i mobitela moglo u većoj mjeri utjecati na navike djece. No, ove pretpostavke trebalo bi ispitati u budućim istraživanjima jer se dosadašnja istraživanja uglavnom nisu bavila kontekstualnim specifičnostima roditeljske uporabe elektroničkih uređaja.

Provedena analiza razlika između očeva i majki u povezanosti roditeljskih i djetetovih navika korištenja elektroničkih uređaja, pokazala je kako postoje određene razlike kada se promatra korištenje pojedinih elektroničkih uređaja zasebno kod očeva i majki. No, te razlike nisu dovoljno izražene kako bi se pokazale statistički značajnima pa stoga možemo zaključiti kako nisu utvrđene razlike između očeva i majki, što je u skladu s očekivanjima. Rezultati prethodnih istraživanja govore u prilog dobivenom nalazu budući da se uglavnom pokazuje kako spol roditelja nije u korelaciji s ukupnim vremenom korištenja elektroničkih uređaja kod njihove djece (Nikken, 2017). Međutim, ovaj nalaz trebalo bi dodatno provjeriti jer prethodna istraživanja nisu podrobnije ispitala razlike između majki i očeva u korištenju pojedinih elektroničkih uređaja. Također, u ovom istraživanju poduzorak očeva bio je značajno manji od poduzorka majki što bi trebalo ispraviti u budućim istraživanjima kako bi se mogli donijeti valjani zaključci.

Povezanost roditeljskih i djetetovih navika korištenja elektroničkih uređaja govore u prilog postavkama socijalno-kognitivne teorije učenja (Bandura, 1977) prema kojoj djeca uče mnoga ponašanja, pa tako i medijske navike, opažanjem i imitiranjem roditelja koji služe kao modeli.

Doprinos nekih karakteristika djeteta, obitelji i roditelja u objašnjavanju varijance ukupnog vremena korištenja elektroničkih uređaja kod predškolske djece

Hijerarhijska regresijska analiza pokazala je kako ispitane karakteristike djeteta, obitelji i roditelja objašnjavaju 52.3% interindividualnih razlika u djetetovom vremenu korištenja elektroničkih uređaja. Od varijabli koje se odnose na djetetove karakteristike značajnim prediktorom pokazala se djetetova vještina korištenja elektroničkih uređaja. Od karakteristika obitelji značajnim prediktorima pokazali su se prisutnost starijeg brata ili sestre te broj elektroničkih uređaja u djetetovoj sobi. Roditeljske varijable koje su se

pokazale važnima su ukupno roditeljsko vrijeme korištenja elektroničkih uređaja te strategije restriktivne i reaktivne medijacije.

Od svih karakteristika djeteta, roditelja i obitelji, najvažnijim prediktorom djetetovih medijskih navika pokazalo se ukupno vrijeme koje roditelj provodi pred ekranima. Posebno je važna činjenica da se roditeljsko vrijeme korištenja uređaja pokazalo važnijim prediktorom od strategija medijacije koje roditelji koriste. Čini se da je za djetetovo vrijeme korištenja elektroničkih uređaja važnije kakav primjer roditelj daje djeci svojim odnosom prema modernim tehnologijama, nego koje odgojne postupke koristi kako bi upravljao korištenjem elektroničkih uređaja kod svoje djece.

No, treba naglasiti kako su se neke strategije roditeljske medijacije ipak pokazale važnim prediktorima vremena koje dijete provodi koristeći digitalne medije. Najvažnijom strategijom u predviđanju djetetova ukupnog vremena pred ekranima pokazala se restriktivna medijacija. Djeca roditelja koji postavljaju pravila o tome koliko dugo i koje sadržaje dijete smije koristiti na elektroničkim uređajima, provode manje vremena uz elektroničke uređaje. Ovaj nalaz je u skladu s prethodnim istraživanjima (Elias i Sulkin, 2017; Nikken, 2017a; Njoroge i Elenbaas, 2013) i svjedoči o učinkovitosti postavljanja granica djetetu. Važnom se pokazala i reaktivna medijacija koja u prethodnim istraživanjima nije opisana kao zasebna strategija medijacije. S obzirom na sadržaj čestica koje čine faktor reaktivne medijacije u ovom istraživanju, možemo ju definirati kao odgojne postupke koje roditelji primjenjuju uslijed djetetovog pretjeranog korištenja elektroničkih uređaja ili uslijed izloženosti neprimjerenim sadržajima. Ovi postupci uključuju kažnjavanje i prekoravanje djeteta koji su često popraćeni sukobima. Moguće objašnjenje ove vrste roditeljske medijacije jest da je zapravo riječ o inačici restriktivne medijacije koja se primjenjuje retroaktivno. Naime, kod restriktivne medijacije roditelji od početka uvođenja djeteta u svijet digitalnih medija postavljaju pravila o korištenju elektroničkih uređaja. Drugim riječima, kod restriktivne medijacije roditelji utječu na navike svoje djece proaktivno. S druge strane, roditelji koji u većoj mjeri koriste postupke reaktivne medijacije vjerojatno u samom početku nisu pretjerano uključeni u oblikovanje medijskih navika svoje djece što je u literaturi poznato pod pojmom *permissivne medijacije* (Uhls i Robb, 2017). No, kada djetetove navike postanu zabrinjavajuće, roditelji počinju primjenjivati strategije restriktivne medijacije reagirajući tako na novonastalu situaciju (zato naziv

reaktivna medijacija). Dakle, možemo reći da kod korištenja restriktivne medijacije roditelji djeluju proaktivno, dok je kod korištenja reaktivne medijacije njihovo djelovanje retroaktivno. U prilog ovom objašnjenju govori postojeća literatura o roditeljskoj medijaciji u kojoj se naglašava proaktivna priroda restriktivne i aktivne medijacije te nadgledanja korištenja elektroničkih uređaja (Uhls i Robb, 2017; Valkenburg i Piotrowski, 2017). Također, u prilog shvaćanju ovog roditeljskog obrasca ponašanja kao zasebne strategije medijacije govore i istraživanja koja ističu učestalo javljanje sukoba u obitelji zbog regulacije korištenja elektroničkih uređaja kod djece (Hiniker, Suh, Cao i Kientz, 2016). Pregled matrice interkorelacija varijabli korištenih u ovom istraživanju (prilog, tablica E), pomaže nam dodatno opisati karakteristike roditelja koji češće koriste reaktivnu medijaciju. Riječ je o roditeljima koji u prosjeku doživljavaju nešto višu razinu roditeljskog stresa, sami u većoj mjeri koriste elektroničke uređaje, a od drugih strategija medijacije u većoj mjeri primjenjuju nadgledanje te aktivnu medijaciju. U ovom istraživanju reaktivna medijacija nije se pokazala uspješnom u ograničavanju djetetova vremena korištenja elektroničkih uređaja što je očekivano s obzirom na prirodu opisanog konstrukta. Međutim, potrebna su dodatna istraživanja kako bi se razjasnila uloga ovog roditeljskog obrasca ponašanja u oblikovanju djetetovih medijskih navika.

Iako se u ovom istraživanju strategije aktivne medijacije i nadgledanja korištenja elektroničkih uređaja nisu pokazale značajnim prediktorima, to nipošto ne znači kako nemaju značaj za djetetovo korištenje elektroničkih uređaja. Ove strategije, naime, djeluju na druge aspekte djetetovih medijskih navika, poput preferencija prema određenim medijskim sadržajima i razvoja medijske pismenosti (Uhls i Robb, 2017; Valkenburg i Piotrowski, 2017). Stoga su dobiveni rezultati bili očekivani budući da je istraživani aspekt djetetovih medijskih navika u ovom dijelu istraživanja bilo vrijeme korištenja elektroničkih uređaja.

Osim roditeljskih karakteristika, i neke obiteljske karakteristike pokazale su se važnima u predviđanju djetetovog korištenja modernih tehnologija. Rezultati pokazuju kako predškolska djeca koja imaju starijeg brata ili sestru provode više vremena koristeći digitalne medije. Prisutnost starijeg brata ili sestre u obitelji istaknuta je kao važan čimbenik i u prethodnim istraživanjima (Cingel i Krcmar, 2013; Holloway i sur., 2013). Starija braća i sestre, poput roditelja, služe kao modeli korištenja modernih

tehnologija mlađoj djeci (Nikken i Schols, 2015). Starija djeca vještija su u korištenju digitalnih tehnologija te ih koriste u većoj mjeri, stoga ne čudi da prisutnost starijeg djeteta u obitelji dovodi do većeg korištenja elektroničkih uređaja kod mlađe djece. Uz to, neka istraživanja pokazuju kako se roditelji oslanjaju na stariju djecu u obitelji kao pomoćnike u medijaciji korištenja elektroničkih uređaja kod svoje mlađe djece (Vinter i Siibak, 2012; prema Holloway i sur., 2013).

Od ostalih kontekstualnih obiteljskih faktora, broj elektroničkih uređaja u djetetovoj sobi dosljedno se pokazuje kao jedan od najvažnijih prediktora djetetovog ukupnog vremena pred ekranima (Nikken, 2017a; Vaala i sur., 2013). Kada dijete ima pristup elektroničkim uređajima u svojoj sobi, provodi više vremena pred ekranima. Ovaj rezultat je očekivan uzimajući u obzir da roditelji imaju manji nadzor nad korištenjem elektroničkih uređaja kada ih dijete koristi u svojoj sobi nego kada ih koristi u zajedničkom prostoru. Pritom ne treba zaboraviti da roditelj u tom slučaju nema nadzor niti nad kvalitetom medijskih sadržaja kojima je dijete izloženo. Dakle, ovaj bi čimbenik mogao biti važan za različite aspekte djetetova korištenja elektroničkih uređaja. Nadalje, dosadašnja istraživanja uglavnom su promatrala samo prisutnost televizora u djetetovoj sobi, dok je u ovom istraživanju ispitana zastupljenost različitih uređaja u djetetovoj sobi čime se u obzir uzimaju i danas široko rasprostranjeni mobilni uređaji. Međutim, valja upozoriti kako broj elektroničkih uređaja u djetetovoj sobi ovisi o broju različitih uređaja u kućanstvu. No, statistička analiza korištena u ovom istraživanju pomaže nam razlučiti stvarni samostalni doprinos prisutnosti uređaja u djetetovoj sobi kada se u obzir uzme i zastupljenost uređaja u kućanstvu pa možemo zaključiti kako je za djetetovo korištenje modernih tehnologija važnije koliko je uređaja prisutno u djetetovoj sobi, nego koliko je ukupno uređaja prisutno u kućanstvu.

Djetetova vještina korištenja elektroničkih uređaja u ovom istraživanju pokazala se gotovo jednako važnom kao i roditeljevo vrijeme korištenja elektroničkih uređaja. Rezultati ovog istraživanja, kao i brojnih drugih, pokazuju kako djeca koja su vještija u korištenju modernih tehnologija provode više vremena pred ekranima (Nikken i Schols, 2015; Nikken, 2017a). Pri razmatranju dobivenih nalaza, treba istaknuti problematičnost operacionalizacije djetetove vještine korištenja elektroničkih uređaja u ovom istraživanju. Budući da je vještina operacionalizirana kao broj uređaja koje dijete zna samostalno koristiti, u ovom slučaju ona je u velikoj mjeri ovisna o broju uređaja koji su

djetetu dostupni u kućanstvu. No, korištenjem hijerarhijske regresijske analize pri računanju samostalnog doprinosa varijable vještine, uzet je u obzir i broj elektroničkih uređaja u kućanstvu. Stoga zaista možemo govoriti o djetetovoj vještini kao značajnom prediktoru vremena korištenja elektroničkih uređaja u predškolskoj dobi. Prethodna istraživanja pokazala su da je djetetova vještina korištenja elektroničkih uređaja povezana s velikim brojem drugih varijabli. Najčešće se ističe pozitivna povezanost dobi i djetetove vještine što je razumljivo s obzirom na veće kognitivne i motoričke sposobnosti starije djece. Međutim, istraživanja pokazuju kako je djetetova vještina, bez obzira na dob, značajan prediktor korištenja elektroničkih uređaja (Nikken i Schols, 2015; Nikken, 2017a). S obzirom da je dob djeteta u drugom koraku hijerarhijske regresijske analize prestala biti značajan prediktor, možemo zaključiti da i ovo istraživanje upućuje na mogućnost medijacijskog djelovanja vještine korištenja elektroničkih uređaja.

Praktične implikacije

Rezultati ovog istraživanja potvrđuju da roditelji imaju važnu ulogu u modeliranju djetetovih medijskih navika. Uloga roditelja primarno se očituje kroz njihove navike korištenja modernih tehnologija, ali i kroz oblikovanje obiteljskog informatičkog okruženja kupnjom elektroničkih uređaja te njihovim smještanjem u djetetovu sobu. Drugim riječima, prema teoriji ekoloških sustava (Bronfenbrenner, 1979), djetetove medijske navike oblikuju se unutar mikrosustava u kojem roditelji svojim navikama, stavovima i postupcima ostvaruju višestruki utjecaj na svoju djecu.

Navedeni rezultati imaju brojne praktične implikacije za roditelje predškolske djece i stručnjake koji s njima rade. Kod roditelja bi trebalo osvijestiti da njihove navike korištenja elektroničkih uređaja imaju veliki značaj u predviđanju navika njihove djece. Učestalim korištenjem modernih tehnologija tijekom svog vremena kod kuće, roditelji daju primjer svojoj djeci koja imitiraju njihovo ponašanje i sama postaju učestali korisnici elektroničkih uređaja. Također, trebalo bi osvijestiti roditelje o važnosti obiteljskog informatičkog okruženja, posebno prisutnosti elektroničkih uređaja u djetetovoj sobi. Roditelje bi trebalo poticati na ograničavanje korištenja elektroničkih uređaja u djetetovoj sobi budući da je u tom slučaju njihov nadzor nad vremenom korištenja i kvalitetom sadržaja ograničen što posljedično može imati negativan utjecaj na dijete.

Osim na vrijeme korištenja elektroničkih uređaja, ovim istraživanjem željeli smo skrenuti pozornost i na drugi važan aspekt djetetovih medijskih navika – vrstu i kvalitetu medijskih sadržaja kojima je dijete izloženo. Roditelji bi trebali usmjeravati svoju djecu na kvalitetne medijske sadržaje primjerene njihovoj dobi. S obzirom da je na tržištu prisutan veliki broj medijskih sadržaja namijenjenih djeci predškolske dobi, u ovom području potreban je angažman stručnjaka kako bi se roditeljima pomoglo u odabiru kvalitetnih sadržaja i tako spriječilo negativne ishode zbog pretjerane izloženosti neprimjerenim sadržajima.

Ograničenja istraživanja i preporuke za buduća istraživanja

Ovo istraživanje ima nekoliko važnih ograničenja. Prvo, radi se o korelacijskom istraživanju pa stoga nije moguće kauzalno zaključivati o uočenim pojavama niti utvrditi točan smjer povezanosti među varijablama. Na primjer, moguće je da djetetovo korištenje elektroničkih uređaja utječe na navike roditelja. Međutim, s obzirom na dob djece obuhvaćene ovim istraživanjem, smatramo da je ovaj smjer povezanosti manje vjerojatan. Prilikom interpretacije rezultata vodili smo se postojećim nalazima istraživanja i teorijskim razmatranjima. No, postoji mogućnost da se neke od uočenih pojava mogu objasniti varijablama koje nisu uključene u ovo istraživanje. Stoga bi u buduća istraživanja trebalo uključiti i druge varijable koje bi mogle objasniti medijske navike predškolske djece (npr. odgojni stilovi roditelja, komunikacijski obrasci u obitelji, djetetove osobine ličnosti i sl.).

Drugo ograničenje odnosi se na metodu prikupljanja podataka. U ovom istraživanju korištene su skale samoprocjene. S obzirom da su medijske navike djece često predmet društvenih debata, roditelji su vrlo senzibilizirani za ovu problematiku. Posljedično, može se očekivati da će u određenoj mjeri iskrivljavati svoje odgovore (npr. podcijeniti vlastito i djetetovo vrijeme korištenja elektroničkih uređaja). Ovome problemu pokušali smo doskočiti osiguravanjem anonimnosti danih podataka, ali ne možemo sa sigurnošću tvrditi da su poduzete mjere otklonile ovaj problem. U budućim istraživanjima bilo bi dobro provjeriti dobivene nalaze primjenom drugih metodoloških pristupa (poput dnevnčkih zapisa ili opažanja u prirodnim uvjetima).

Još jedno važno ograničenje ovog istraživanja odnosi se na korištenje prigodnog uzorka. U istraživanju su sudjelovali roditelji djece koja pohađaju zagrebačke dječje vrtiće. Budući da se procjenjuje kako oko 33% djece u Hrvatskoj nije obuhvaćeno

programima ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja (Dobrotić, Matković i Menger, 2018), rezultate ovog istraživanja nije moguće generalizirati na čitavu populaciju djece predškolske dobi. Osim toga, činjenica da su podaci prikupljeni u Zagrebu također onemogućuje generalizaciju dobivenih nalaza na populaciju predškolske djece u Hrvatskoj.

ZAKLJUČAK

Cilj ovog istraživanja bio je ispitati povezanost nekih karakteristika djeteta, roditelja i obitelji s navikama korištenja elektroničkih uređaja (mobitela, tableta, televizora, računala i igračih konzola) kod djece predškolske dobi. Statistička analiza dobnih i spolnih razlika u navikama korištenja elektroničkih uređaja u predškolskoj dobi pokazala je kako starija djeca u prosjeku provode više vremena pred ekranima, dok se razlike među dječacima i djevojčicama nisu pokazale značajnima. Što se tiče učestalosti korištenja određenih vrsta medijskih sadržaja, rezultati pokazuju da starija djeca češće igraju video igrice. Kod drugih medijskih sadržaja nisu utvrđene dobne razlike. Rodne razlike utvrđene su za video igrice i program za odrasle. Dječaci češće igraju video igrice i gledaju program za odrasle. No, rodne razlike u izloženosti programu za odrasle u ovom istraživanju mogu se objasniti većim interesom dječaka za sportski program.

Nadalje, gledajući roditeljske navike korištenja pojedinih elektroničkih uređaja, čini se da roditeljsko korištenje televizora i mobitela ima najveći utjecaj na ukupno vrijeme koje djeca provode pred ekranima. Što više vremena roditelji provode koristeći mobitel i gledajući televiziju, to više vremena njihova djeca provode pred ekranima. U ovom istraživanju nisu utvrđene razlike između očeva i majki u povezanosti roditeljskih i djetetovih navika korištenja pojedinih elektroničkih uređaja. Čini se da majke i očevi svojim medijskim ponašanjem u jednakoj mjeri utječu na oblikovanje medijskih navika svoje djece.

Rezultati ovog istraživanja ukazuju na veliki utjecaj koji roditelji imaju na medijske navike svoje djece, kako svojim navikama korištenja modernih tehnologija, tako i oblikovanjem obiteljskog informatičkog okruženja. Od ispitivanih karakteristika djeteta, roditelja i obitelji, značajnim pozitivnim prediktorima djetetova ukupnog vremena korištenja elektroničkih uređaja, pokazali su se djetetova vještina korištenja elektroničkih uređaja, broj uređaja u djetetovoj sobi, ukupno roditeljsko vrijeme

korištenja elektroničkih uređaja te strategija reaktivne medijacije, dok se primjena restriktivne medijacije pokazala negativnim prediktorom ukupnog djetetovog vremena pred ekranima. Također, ovo istraživanje pokazuje da djeca koja imaju starijeg brata ili sestru u većoj mjeri koriste moderne tehnologije.

LITERATURA

- American Academy of Pediatrics (AAP), Council on Communications and Media (2016). Media and young minds. *Pediatrics*, 138(5).
- Anand, S., & Krosnick, J. A. (2005). Demographic predictors of media use among infants, toddlers, and preschoolers. *American Behavioral Scientist*, 48(5), 539-561.
- Bandura, A. (1977). *Social learning theory*. Englewood Cliffs, NJ: Prentice Hall.
- Berk, L. E. (2008). *Psihologija cjeloživotnog razvoja*. Jastrebarsko: Naklada Slap.
- Bittman, M., Rutherford, L., Brown, J., & Unsworth, L. (2011). Digital natives? New and old media and children's outcomes. *Australian Journal of Education*, 55(2), 161-175.
- Bleakley, A., Jordan, A. B., & Hennessy, M. (2013). The relationship between parents' and children's television viewing. *Pediatrics*, 132(2), e364-e371.
- Bronfenbrenner, U., & Morris, P. A. (2007). The bioecological model of human development. *Handbook of Child Psychology*, 1.
- Bronfenbrenner, U. (1979). *The ecology of human development: Experiments by nature and design*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Buljan Flander, G. i Brezinščak, T. (2018). Živjeti zajedno u svijetu koji ne poznajemo: Roditeljstvo i odrastanje uz suvremene tehnologije u predškolskoj dobi. U: Zaninović, T. i Tanay, R. (Ur.), *Sretna djeca: Umjetnost igra, mašta, spoznaja, vježba i terapija* (str. 8-20). Zagreb: Udruga hrvatskih učitelja likovne kulture.
- Canadian Paediatric Society (CPS), (2017). Screen time and young children: Promoting health and development in a digital world. *Paediatrics & Child Health*, 22(8), 461-468.
- Cingel, D. P., & Krcmar, M. (2013). Predicting media use in very young children: The role of demographics and parent attitudes. *Communication Studies*, 64(4), 374-394.
- Comstock, G., & Scharrer, E. (2012). The use of television and other screen media. In: Singer, D.G. & Singer, J. L. (Eds.), *Handbook of Children and the Media* (13-44). Thousand Oaks, CA: Sage Publications.
- Dobrotić, I., Matković, T. i Menger, V. (2018). *Analiza pristupačnosti, kvalitete, kapaciteta i financiranja sustava ranoga i predškolskog odgoja i obrazovanja u Republici Hrvatskoj*. Zagreb: Ministarstvo za demografiju, obitelj, mlade i socijalnu politiku.

- Elias, N., & Sulkin, I. (2017). YouTube viewers in diapers: An exploration of factors associated with amount of toddlers' online viewing. *Cyberpsychology: Journal of Psychosocial Research on Cyberspace*, 11(3).
- Field, A. (2009). *Discovering Statistics Using Spss*. London: Sage Publications.
- Galić, A. H. (2019). *Povezanost strategija roditeljske medijacije dječjeg korištenja mobitela s obilježjima roditeljstva*. Neobjavljeni diplomski rad. Zagreb: Odsjek za psihologiju Filozofskog fakulteta u Zagrebu.
- Gentile, D. A., & Walsh, D. A. (2002). A normative study of family media habits. *Journal of Applied Developmental Psychology*, 23(2), 157-178.
- Gottlieb, A. S. (1997). Single mothers of children with developmental disabilities: The impact of multiple roles. *Family Relations*, 5-12.
- Hiniker, A., Suh, H., Cao, S., & Kientz, J. A. (2016). Screen time tantrums: how families manage screen media experiences for toddlers and preschoolers. *Proceedings of the 2016 CHI Conference on Human Factors in Computing Systems*, 648-660.
- Holloway, D., Green, L., & Livingstone, S. (2013). *Zero to eight. Young children and their internet use*. London, UK: EU Kids Online.
- Hust, S. J., & Brown, J. D. (2008). Gender, media use, and effects. *The Handbook of Children, Media, and Development*, 98-120.
- Jiow, H. J., Lim, S. S., & Lin, J. (2016). Level up! Refreshing parental mediation theory for our digital media landscape. *Communication Theory*, 27(3), 309-328.
- Lauricella, A. R., Wartella, E., & Rideout, V. J. (2015). Young children's screen time: The complex role of parent and child factors. *Journal of Applied Developmental Psychology*, 36, 11-17.
- Lee, S. J., Bartolic, S., & Vandewater, E. A. (2009). Predicting children's media use in the USA: Differences in cross-sectional and longitudinal analysis. *British Journal of Developmental Psychology*, 27(1), 123-143.
- Mijatović, R. (2015). *Efekti osobina ličnosti, roditeljskog stresa i percipirane socijalne podrške na depresivnost i tjelesno zdravlje samohranih majki*. Neobjavljeni diplomski rad. Rijeka: Odsjek za psihologiju Filozofskog fakulteta u Rijeci.
- Miller, J. L., Paciga, K. A., Danby, S., Beaudoin-Ryan, L., & Kaldor, T. (2017). Looking beyond swiping and tapping: Review of design and methodologies for researching young children's use of digital technologies. *Cyberpsychology: Journal of Psychosocial Research on Cyberspace*, 11(3), 6.

- Nikken, P. (2017a). Implications of low or high media use among parents for young children's media use. *Cyberpsychology: Journal of Psychosocial Research on Cyberspace*, 11(3).
- Nikken, P. (2017b). Parental media mediation. In: P. Roessler, C. A. Hoffner, & L. van Zoonen (Eds.), *The International Encyclopedia of Media Effects* (1-16). Malden, MA: John Wiley & Sons.
- Nikken, P., & Jansz, J. (2006). Parental mediation of children's videogame playing: A comparison of the reports by parents and children. *Learning, Media and Technology*, 31(2), 181-202.
- Nikken, P., & Schols, M. (2015). How and why parents guide the media use of young children. *Journal of Child and Family Studies*, 24(11), 3423-3435.
- Njoroge, W. F. M., & Elenbaas, L. M. (2013). Does culture matter in early childhood media use?. *Zero to Three*, 33(4), 38-42.
- Petz, B., Kolesarić, V. i Ivanec, D. (2012). *Petzova statistika: Osnovne statističke metode za nematematičare*. Jastrebarsko: Naklada Slap.
- Petz, B. (1997). *Osnovne statističke metode za nematematičare*. Jastrebarsko: Naklada Slap.
- Profaca, B. i Arambašić, L. (2004). Upitnik izvora i intenziteta roditeljskog stresa. *Suvremena psihologija*, 7(2), 243-260.
- Raboteg-Šarić, Z., Pećnik, N. i Josipović, V. (2003). *Jednoroditeljske obitelji: Osobni doživljaj i stavovi okoline*. Zagreb: Državni zavod za zaštitu obitelji, materinstva i mladeži.
- Rideout, V. J., Vandewater, E. A., & Wartella, E. A. (2003). *Zero to six: Electronic media in the lives of infants, toddlers and preschoolers*. San Francisco: Common Sense Media.
- Rideout, V.J. (2013). *Zero to eight: Children's media use in America*. San Francisco: Common Sense Media.
- Uhls, Y. T., & Robb, M. B. (2017). How parents mediate children's media consumption. *Cognitive Development in Digital Contexts*, 325-343.
- Vaala, S. E., & Hornik, R. C. (2014). Predicting US infants' and toddlers' TV/video viewing rates: Mothers' cognitions and structural life circumstances. *Journal of Children and Media*, 8(2), 163-182.
- Vaala, S. E., Bleakley, A., & Jordan, A. B. (2013). The media environments and television-viewing diets of infants and toddlers: Findings from a National Survey of Parents. *Zero to Three*, 33(4), 18-24.

- Valkenburg, P. M. & Cantor, J. (2000). Children's likes and dislikes of entertainment programs. *Media Entertainment: The Psychology of its Appeal*, 11, 135-152.
- Valkenburg, P. M., & Piotrowski, J. T. (2017). *Plugged in: How media attract and affect youth*. Yale University Press.
- Valkenburg, P. M., Krcmar, M., Peeters, A. L., & Marseille, N. M. (1999). Developing a scale to assess three styles of television mediation: "Instructive mediation", "restrictive mediation" and "social coviewing". *Journal of Broadcasting & Electronic Media*, 43(1), 52-66.
- Vossen, H. G., Piotrowski, J. T. & Valkenburg, P. M. (2014). Media use and effects in childhood. *The Handbook of Lifespan Communication*, 93-112.
- Wartella, E., Rideout, V., Lauricella, A. R., & Connell, S. (2013). Parenting in the age of digital technology. *Report for the Center on Media and Human Development School of Communication Northwestern University*.
- Waters, N. E., Domoff, S. E., & Tang, S. (2016). Parenting of preschool children's media use in the home. In: *Socializing Children through Language* (111-145). Academic Press.
- Zaman, B., & Mifsud, C. L. (2017). Editorial: Young children's use of digital media and parental mediation. *Cyberpsychology-Journal of Psychosocial Research on Cyberspace*, 11(3).

PRILOG

Tablica A

Faktorska struktura Ljestvice roditeljske medijacije korištenja elektroničkih uređaja uz zadana 4 faktora, nakon provedene oblimin rotacije ($N=280$)

Čestica	Faktorska zasićenja			
	1	2	3	4
Nadzirem sadržaje koje dijete gleda i skida s Interneta.	.829			
Znam što moje dijete voli raditi na mobitelu ili nekom drugom elektroničkom uređaju.	.718			
Pitam dijete što radi na elektroničkom uređaju.	.652			
Djetetu dozvoljavam igranje samo određenih vrsta igrica.	.612			
Biram elektroničke sadržaje koje dijete koristi (npr. igre, aplikacije).	.580			
Podsjećam dijete što treba učiniti ako na Internetu naiđe na neugodne sadržaje (nasilje, seks i sl.).	.493			.319
Upozoravam dijete da su neke igrice/aplikacije neprimjerene.	.487			
Razgovaram s djetetom o njegovom iskustvu sa sadržajima koje prati na elektroničkim uređajima.	.455			.348
Potičem dijete da ostavi mobitel ili drugi uređaj i ide se van igrati.	.328			
Dajem djetetu slobodu u čestini korištenja elektroničkih uređaja.*		.733		
Dopuštam djetetu upotrebu elektroničkih uređaja u krevetu.*		.651		
Određujem djetetu koliko dugo može koristiti određeni elektronički uređaj.		.629		
Nagrađujem dijete kupovinom elektroničke opreme ili sadržaja za elektroničke uređaje (npr. kupnjom nove igre za Playstation).*		.542		
Dozvoljavam djetetu korištenje mobitela ili drugih uređaja samo kad sam ja uz njega.		.502		
Dajem djetetu točan vremenski period u danu kada može koristiti elektroničke uređaje.		.473		
Sukobljavam se s djetetom zbog predugog korištenja elektroničkih uređaja.			.790	
Korim dijete zbog aktivnosti kojima se bavi na mobitelu ili nekom drugom elektroničkom uređaju.			.778	
Sukobljavam se s djetetom oko sadržaja koje smije gledati.			.768	
Kažnjavam dijete oduzimanjem elektroničkih uređaja ili zabranom njihova korištenja.			.712	
Pojašnjavam djetetu stvarno značenje onoga što vidi na TV-u ili u drugim medijima.				.859
Objašnjavam djetetu zašto su neki postupci likova/glumaca u medijima dobri ili loši.				.806

Zajedno s djetetom gledam našu omiljenu emisiju/program ili igram igricu putem elektroničkog uređaja.	.680
Objašnjavam djetetu zašto su neki sadržaji koje gleda dobri.	.665
Ostajem u blizini u slučaju da djetetu zatreba moja pomoć prilikom korištenja elektroničkog uređaja.	.516
Hvalim dijete što umjereno koristi elektroničke uređaje.	.396
Potičem dijete da koristi određene edukativne sadržaje, aplikacije i igrice.	.316

Legenda: *čestice su obrnuto bodovane

Tablica B

Deskriptivna statistika, pouzdanost i rezultati Kolmogorov-Smirnovljevog (*K-S*) testa normaliteta distribucija za varijable korištene u istraživanju

		<i>N</i>	<i>M</i>	<i>SD</i>	<i>K-S</i>	<i>p</i>	<i>α</i>
Navike roditelja	Mobitel	291	3.64	1.33	3.44	.001	
	Tablet	290	1.26	.62	8.12	.001	
	Televizor	290	3.37	1.50	2.44	.001	
	Igraće konzole	291	1.07	.36	9.08	.001	
	Računalo	290	2.33	1.50	4.36	.001	
	Ukupno vrijeme korištenja elektroničkih uređaja	288	11.66	3.28	2.01	.001	
Navike djece	Ukupno vrijeme korištenja elektroničkih uređaja	291	9.12	2.14	2.77	.001	
	Edukativni program	291	2.21	.71	2.04	.001	.58
	Program za odrasle	291	1.23	.34	5.02	.001	.46
	Video igrice	291	1.71	.85	4.82	.001	.72
	Crtani filmovi	291	2.85	.73	3.92	.001	.32
Strategije roditeljske medijacije	Nadgledanje korištenja elektroničkih uređaja	291	4.2	.66	2.27	.001	.81
	Restriktivna medijacija	291	4.21	.59	1.88	.002	.65
	Reaktivna medijacija	291	2.87	1.03	1.32	.061	.77
	Aktivna medijacija i zajedničko korištenje	291	3.74	.72	1.57	.015	.77
Karakteristike roditelja	Roditeljski stavovi	287	40.42	8.89	0.93	.355	.86
	Roditeljski stres	291	2.39	.51	1.29	.069	.80

Tablica C

Deskriptivni podaci korišteni pri ispitivanju dobnih i spolnih razlika u ukupnom vremenu korištenja elektroničkih uređaja kod predškolske djece

		Ukupno vrijeme korištenja		
spol	dob	<i>M</i>	<i>SD</i>	<i>N</i>
M	<4 g.	8.15	1.49	27
	4 g.	9.33	2.10	33
	5 g.	10.00	2.00	41
	≥6 g.	9.80	2.32	35
	Ukupno	9.42	2.12	136
Ž	<4 g.	8.50	2.03	54
	4 g.	8.60	2.08	30
	5 g.	9.17	2.69	29
	≥6 g.	9.25	1.76	36
	Ukupno	8.83	2.13	149
Ukupno	<4 g.	8.38	1.86	81
	4 g.	8.98	2.11	63
	5 g.	9.66	2.33	70
	≥6 g.	9.52	2.06	71
	Ukupno	9.11	2.14	285

Tablica D

Deskriptivni podaci korišteni pri ispitivanju dobnih i spolnih razlika u korištenju različitih vrsta medijskih sadržaja

spol djeteta	dob djeteta	Edukativni program		Program za odrasle		Video igrice		Crtani filmovi		N
		M	SD	M	SD	M	SD	M	SD	
M	<4 g.	2.14	0.57	1.19	0.29	1.57	0.84	2.78	0.78	27
	4 g.	2.08	0.58	1.28	0.34	1.95	0.87	2.94	0.82	33
	5 g.	2.22	0.75	1.31	0.35	1.95	0.84	3.05	0.79	41
	≥6 g.	2.17	0.65	1.27	0.38	2.16	0.94	2.93	0.78	35
	Ukupno	2.16	0.65	1.27	0.34	1.93	0.89	2.94	0.79	136
Ž	<4 g.	2.12	0.81	1.16	0.27	1.37	0.76	2.69	0.63	54
	4 g.	2.13	0.69	1.14	0.33	1.45	0.77	2.78	0.57	30
	5 g.	2.18	0.69	1.16	0.29	1.64	0.80	2.60	0.75	29
	≥6 g.	2.58	0.62	1.28	0.39	1.61	0.75	3.01	0.63	36
	Ukupno	2.25	0.74	1.18	0.32	1.49	0.77	2.77	0.65	149
Ukupno	<4 g.	2.12	0.73	1.17	0.28	1.44	0.79	2.72	0.68	81
	4 g.	2.11	0.63	1.21	0.34	1.71	0.86	2.87	0.71	63
	5 g.	2.20	0.72	1.25	0.34	1.82	0.83	2.86	0.79	70
	≥6 g.	2.38	0.67	1.27	0.38	1.88	0.88	2.97	0.70	71
	Ukupno	2.20	0.69	1.23	0.33	1.70	0.85	2.85	0.72	285

Tablica E

Matrica interkorelacija varijabli korištenih u hijerarhijskoj regresijskoj analizi (N=278)

	1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.	11.	12.	13.	14.	15.
1. Dob djeteta	1														
2. Spol djeteta	-,165**	1													
3. Vještina korištenja el. uređaja	,487**	-,179**	1												
4. Stariji brat/sestra	-,028	-,013	,068	1											
5. Stupanj obrazovanja roditelja	-,103	-,004	-,125*	,035	1										
6. Zastupljenost el. uređaja u kućanstvu	,166**	-,110	,368**	,133*	-,069	1									
7. Broj el. uređaja u djetetovoj sobi	,176**	,038	,250**	,057	-,217**	,135*	1								
8. Roditelj: ukupno vrijeme korištenja	,088	-,026	,252**	-,011	-,045	,194**	,114	1							
9. Roditeljski stavovi	,061	,003	,323**	-,091	-,124*	,240**	,257**	,203**	1						
10. Razina roditeljskog stresa	,031	,018	,002	-,020	-,006	,011	,137*	,089	-,094	1					
11. Nadgledanje korištenja el. uređaja	,203**	-,066	,305**	,022	-,110	,179**	,059	,083	,164**	-,054	1				
12. Restriktivna medijacija	-,128*	,118*	-,246**	-,099	,101	-,129*	-,360**	-,142*	-,286**	-,082	,272**	1			
13. Reaktivna medijacija	,060	-,062	,221**	,019	-,040	,087	,098	,208**	,086	,196**	,225**	-,069	1		
14. Aktivna medijacija	,135*	,021	,129*	,019	,014	,113	,014	,047	,104	,011	,572**	,164**	,245**	1	
15. Dijete: ukupno vrijeme korištenja	,219**	-,148*	,510**	,175**	-,166**	,254**	,398**	,459**	,262**	,126*	,120*	-,392**	,323**	,061	1

Legenda: * $p < .05$; ** $p < .01$; Spol djeteta (1-dječaci, 2-djevojčice); Stariji brat/sestra (0-nema starijeg brata/sestru, 1-ima starijeg brata/sestru)

Tablica F

Vrijednosti pokazatelja kolinearnosti za varijable korištene u hijerarhijskoj regresijskoj analizi
(N=278)

	TOL	VIF
Dob djeteta	.716	1.396
Spol djeteta	.921	1.085
Vještina korištenja el. uređaja	.545	1.835
Stariji brat/sestra	.931	1.074
Stupanj obrazovanja roditelja	.925	1.081
Zastupljenost el. uređaja u kućanstvu	.816	1.226
Broj el. uređaja u djetetovoj sobi	.767	1.303
Roditelj: ukupno vrijeme korištenja	.879	1.138
Roditeljski stavovi	.731	1.367
Razina roditeljskog stresa	.908	1.101
Nadgledanje korištenja el. uređaja	.519	1.926
Restriktivna medijacija	.647	1.545
Reaktivna medijacija	.831	1.204
Aktivna medijacija	.638	1.567

Legenda: TOL – tolerancija; VIF – inflacijski faktor varijance